

UUDENKAARLEPYYN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA



Hyväksytty opetus- ja varhaiskasvatuslautakunnassa 8.6.2016, § 62

Päivitetty versio hyväksytty opetus- ja varhaiskasvatuslautakunnassa 12.6.2019, § 84

SISÄLTÖ

1 Varhaiskasvatussuunnitelman laatiminen	1
1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja muut varhaiskasvatusta ohjaavat velvollisuudet	1
1.2 Seudullinen yhteistyö varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa	2
Varhaiskasvatussuunnitelman päivittäminen vuonna 2019	2
1.3 Osallistuminen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen	3
1.4 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	3
2 Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet	5
2.1 Seudulla järjestettävä varhaiskasvatustoiminta	5
Uuudenkaarlepyyn kaupungin varhaiskasvatus	5
2.2 Varhaiskasvatuksen tehtävä ja erilaisten toimintamuotojen yleiset tavoitteet	6
2.3 Siirtymäkäytännöt	7
Siirtyminen kotoa varhaiskasvatukseen	7
Siirtymät varhaiskasvatuksessa	8
Siirtymä esiopetukseen	8
2.4 Yhteinen arvoperustamme seudun varhaiskasvatukselle	8
Turvallisuus	9
Ammatillisuus	9
Lapsen itseisarvo	10
Kunnioitus	10
Terveellinen ja kestävä elämäntapa	10
2.5 Oppimiskäsitys	11
2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus	12
2.7 Laaja-alainen osaaminen	13
Ajattelu ja oppiminen	14
Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu	15
Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot	15
Monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen	15
Osallistuminen ja vaikuttaminen	16
3 Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri	16
3.1 Toimintakulttuurin kehittämisen toimintaohjeet	16
Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä	17
Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö	17
Osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa edistävä yhteisö	17
Kulttuurista moninaisuutta ja kielitietoisuutta edistävä yhteisö	18
Hyvinvointia, turvallisuutta ja kestävä elämäntapaa edistävä yhteisö	18
3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt	18
Oppimisympäristöjen kehittäminen	19
3.3 Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö	19
3.4 Monialainen yhteistyö	20
3.5 Väkivaltaa, kiusaamista ja muuta häirintää ehkäisevät suunnitelmat ja toimintaohjelmat	21
4 Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen	22
4.1 Pedagogisen toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen periaatteet	22
4.2 Pedagogisen dokumentoinnin käyttö	22
4.3 Monipuolisten työtapojen käyttö	23
4.4 Leikin tukeminen toiminnassa	23
4.5 Varhaiskasvatuksen oppimisen alueet	24
Kielten rikas maailma	25
Ilmaisen monet muodot	26
Minä ja meidän yhteisömme	28

Tutkin ja toimin ympäristössäni	29
Kasvan, liikun ja kehityn	30
4.6 Lasten mielenkiinnon kohteiden ja osallisuuden huomioon ottamisen tapoja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa	31
4.7 Erilaisten kieli- ja kulttuuriryhmien varhaiskasvatus	31
Erilaisten kieli- ja kulttuuriryhmien varhaiskasvatus Uudessakaarlepyyssä	Fel! Bokmärket är inte definierat.
5 Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki	33
5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet	33
5.2 Varhaiskasvatuksen tukijärjestelyt	33
5.3 Lapsen tuen tarpeen arviointi ja tukitoimenpiteiden toteuttaminen	34
Lyhytaikainen tuki	34
Laajempi tuki	35
Jatkuva tuki.....	36
Pidennetty oppivelvollisuus	37
5.4 Yhteistyö lapsen ja huoltajien kanssa tuen yhteydessä	37
5.5 Monialainen yhteistyö tuen yhteydessä	38
5.6 Siirtymät tuen yhteydessä	38
6 Varhaiskasvatuksen toiminnan arviointi ja kehittäminen	39
6.1 Toiminnan arvioinnin suuntaviivat	39
6.2 Arviointi osana pedagogista toimintaa	40
6.3 Varhaiskasvatussuunnitelman kehittäminen	41

Kuvioluettelo

Kuvio 1. Seutumme yhteinen arvopohja	9
Kuvio 2. Erilaiset oppimistyyliä	12
Kuvio 3. Varhaiskasvatuksen laaja-alainen osaaminen	14
Kuvio 4. Leikin merkitys oppimiselle	24
Kuvio 5. Viisi oppimisen aluetta	25
Kuvio 6. Arviointi osana pedagogista toimintaa.....	40

Liitteet

1. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma
2. Tiedot huoltajilta varhaiskasvatusyksikköön -lomake
3. Siirtymälomake
4. Yhteinen pedagoginen suunnittelu -lomake
5. Kehityskeskustelulomake
6. Henkilöstön itsearviointilomake
7. Tiimiarviointilomake

1 VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAN LAATIMINEN

1.1 VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAN PERUSTEET JA MUUT VARHAISKASVATUSTA OHJAAVAT VELVOLLISUUDET

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuslain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys. Kunnan, kuntayhtymän tai yksityisen palveluntuottajan on valmisteltava ja hyväksyttävä näiden perusteiden mukainen paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma. Varhaiskasvatussuunnitelma otetaan käyttöön 1.8.2017.

Lainsäädännössä ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä tehtyjen muutosten vuoksi Opetushallitus tarkisti varhaiskasvatussuunnitelman kansallisia perusteita joulukuussa 2018. Varhaiskasvatuksen järjestäjät määrättiin tuolloin päivittämään paikalliset suunnitelmansa uusien perusteiden mukaisesti. Päivitetyt varhaiskasvatussuunnitelmat otetaan käyttöön elokuussa 2019.²

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on antaa yhteinen perusta paikallisille suunnitelmille. Perusteasiakirja ohjaa varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatussuunnitelma on varhaiskasvatuksen järjestäjiä juridisesti sitova määräys. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan kansallisten perusteiden mukaisesti ja on velvoittava ja sitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen suunnitelma huomioi paikalliset erityispiirteet, erityiset pedagogiset painotukset ja lasten tarpeet. **Paikallinen suunnitelma voi tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ei voi sulkea pois mitään lain, asetuksen³ tai Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.**

Varhaiskasvatussuunnitelma on kokonaisuus, joka käsittää **kolme tasoa**: varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelma.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatuslakiin ja valtioneuvoston asetukseen varhaiskasvatuksesta sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolakia⁴ ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta⁵. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki⁶, tasa-arvolaki⁷, Euroopan ihmisoikeussopimus⁸, YK:n lapsen oikeuksien sopimus⁹, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista¹⁰ sekä YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista.¹¹

Kun lapsi tarvitsee tukea kehitykseensä ja hyvinvointiinsa ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukea ja palveluja, sovelletaan sosiaalihuoltolakia¹², lakia vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista¹³,

¹ Varhaiskasvatuslaki (540/2018)

² Opetushallituksen määräys 19.12.2018 (OPH-2791-2018)

³ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

⁴ Hallintolaki (434/2003)

⁵ Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

⁶ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

⁷ Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) ja muutos (1329/2014)

⁸ Euroopan ihmisoikeussopimus, eli yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusoikeuksien suojaamiseksi 1990

⁹ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

¹⁰ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007

¹¹ YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

¹² Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

¹³ Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (380/1987)

lakia kehitysvammaisten erityishuollosta¹⁴, terveydenhuoltolaki¹⁵ sekä muuta sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluista lainsäädännössä määrättyä.

Suomen perustuslain mukaan **ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.**¹⁶ Varhaiskasvatusta kehitetään **inklusioperiaatteen** mukaisesti. Kaikki lapset voivat osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

1.2 SEUDULLINEN YHTEISTYÖ VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAN LAATIMISESSA

Pietarsaaren seudun kunnat – Pietarsaari, Kruunupyy, Luoto, Uusikaarlepyy ja Pedersöre – ovat valinneet yhteistyön tekemisen paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa. Yhteistyön tavoitteena on ollut edistää yhdenvertaista ja laadukasta varhaiskasvatusta koko seudulla.

Syksyllä 2016 perustettiin työryhmä ja johtoryhmä **seudullisen varhaiskasvatussuunnitelman** laatimista varten. Työryhmässä oli varhaiskasvatuksen henkilöstön edustajia kaikista viidestä kunnasta. Johtoryhmän jäsenenä toimivat viiden kunnan varhaiskasvatusjohtajat. Koordinaattori on koordinoanut ryhmissä tehtävää työtä. **Yksittäiset kunnat ovat tämän jälkeen täydentäneet seudullista varhaiskasvatussuunnitelmaa** omilla kuntakohtaisilla seikoillaan ja painotuksillaan.

Työryhmän jäseniä ovat olleet: Hanna Backa (varhaiskasvatuksen opettaja, Uusikaarlepyy), Anette Björkvik (varhaiskasvatuksen opettaja, Luoto), Vivan Finskas (lastenhoitaja, Uusikaarlepyy), Ann-Sofi Grönhage (päiväkodinjohtaja, Pedersöre), Susanne Laurén (varhaiskasvatuksen opettaja, Kruunupyy), Lola Lindholm-Luukkonen (lastenhoitaja, Pietarsaari), Erica Nygård (varhaiskasvatuksen ohjaaja, Kruunupyy), Monica Sandberg (varhaiskasvatuksen erityisopettaja, Luoto), Anna-Pia Sundström (varhaiskasvatuksen opettaja, Kruunupyy), Leila Vihtola (päiväkodinjohtaja, Pietarsaari) ja Åsa Öst (lastenhoitaja, Pedersöre). Työryhmä on kokoontunut säännöllisesti syyskuusta 2016 huhtikuuhun 2017, keskimäärin kaksi kertaa kuukaudessa. Jäsenet ovat myös osallistuneet Opetushallituksen ja Åbo Akademin varhaiskasvatussuunnitelmaa käsitteleviin täydennyskoulutuksiin.

Johtoryhmän jäseniä ovat olleet: Carina Ahlström (varhaiskasvatusjohtaja, Kruunupyy), Tom Enbacka (Carina Ahlström (varhaiskasvatusjohtaja, Pietarsaari), Catarina Herrmans (varhaiskasvatusjohtaja, Pedersöre), Malin Källman (varhaiskasvatusjohtaja, Luoto) ja Helena Nukala-Kronlund (varhaiskasvatusjohtaja, Uusikaarlepyy). Johtoryhmä on kokoontunut viisi kertaa syyskuusta 2016 huhtikuuhun 2017.

Varhaiskasvatussuunnitelman parissa tehtävän työn **koordinaattorina** on toiminut Johanna Storbacka. Koordinaattori on ollut palkattuna 50 % työajalla Kruunupyyn kunnan hallinnossa ajalla 15.8.2016 – 31.8.2017.

Varhaiskasvatussuunnitelmassa ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa olevat **kuvitukset ovat** taiteilija Terese Bast sekä Sandra Sundkvistin käsialaa. Sundkvist toimii varhaiskasvatuksen opettajana Solrosenin päiväkodissa Kruunupyyn kunnassa.

VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAN PÄIVITTÄMINEN VUONNA 2019

Opetushallitus on laatinut määräyksen 19.12.2018 (OPH-2791-2018), joka velvoittaa järjestäjät päivittämään varhaiskasvatussuunnitelmansa. Pietarsaaren, Kruunupyyn, Luodon, Uudenkaarlepyyn ja Pedersören

¹⁴ Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)

¹⁵ Terveydenhuoltolaki (1326/2010)

¹⁶ Suomen perustuslaki 6 § 2 mom. ja 19 § (731/1999)

varhaiskasvatukset ovat päättäneet toteuttaa päivityksen seudullisena yhteistyönä. Johanna Storbacka on päivittänyt seudullisen varhaiskasvatussuunnitelman keväällä 2019. Kuntien varhaiskasvatusjohtajat ovat toimineet viiteryhmänä päivitystyössä. Alueellisen suunnitelman päivittämisen jälkeen kukin kunta on tehnyt omat täydennyksensä ja täsmennyksensä.

1.3 OSALLISTUMINEN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAN LAATIMISEEN

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen.¹⁷ Työryhmä ja johtoryhmä ovat erilaisten toimenpiteiden kautta antaneet henkilöstölle ja huoltajille vaikutusvaltaa ja käsityksen varhaiskasvatussuunnitelman laatimistyöstä.

Syksyllä 2016 seudun varhaiskasvatushenkilöstölle pidettiin kolme **tiedotustilaisuutta**. Tilaisuuksissa osallistujille annettiin tietoa varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden sisällöstä sekä paikallisen suunnitelman laatimistyöstä. Seudun varhaiskasvatuksen esimiehille järjestettiin myös erillinen tiedotustilaisuus, jossa sisältöä selvitettiin yksityiskohtaisemmin. Henkilöstöä on pidetty päivitettyinä suunnitelman etenemisestä koordinaattorin netissä kirjoittaman **blogin**¹⁸ kautta. Koordinaattorin lisäksi työryhmän jäsenet ovat myös toimittaneet tekstejä blogiin.

Paikallisen suunnitelman työn edetessä henkilöstö on saanut tutustua tekstiluonnoksiin ja osallistua sisältöä käsitteleviin **pedagogisiin keskusteluihin**. Pedagogiset keskustelut on järjestetty kuntien yhteisen kehittämishankkeen *Lärstigenin* kautta, jota Opetushallitus on rahoittanut. Keskustelujen keskeiset päätelmät on julkaistu hankkeen blogissa¹⁹.

Varhaiskasvatussuunnitelmaa käsittelevä infokirje on jaettu **kaikille huoltajille** tammikuussa 2017. Huoltajilla on myös ollut mahdollisuus täyttää verkkopohjainen **kysely** suunnitelmasta. Kyselyn tarkoituksena oli saada käsitys huoltajien arvostuksista ja painotuksista varhaiskasvatuksen osalta.

Lasten, huoltajien ja henkilöstön osallistuminen kulkee punaisena lankana varhaiskasvatuksen kansallisissa perusteissa ja seudullisessa suunnitelmassa. Rakentavaa yhteistyötä painotetaan työyhteisössä lasten ja huoltajien kanssa mm. arvopohjassa (luku 2.4), toimintakulttuurissa (luku 3), pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa (luku 4) ja laadittaessa lapsen kehittymisen ja oppimisen tukea (luku 5).

1.4 LAPSEN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan **jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma**.²⁰ Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman prosessiin sisältyy useita vaiheita. Prosessiin osallistuvat henkilöt, jotka vastaavat lapsen kasvatuksesta, opetuksesta ja hoidosta yhdessä lapsen ja huoltajien kanssa. Lapsen mielipide ja toiveet selvitetään ja huomioidaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisprosessissa. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä.

Päiväkodeissa varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta **vastaa varhaiskasvatuksen opettajan kelpoisuuden** omaava henkilö. Perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa tehtäessä ja arvioidessa voidaan myös käyttää varhaiskasvatuksen opettajan asiantuntijuutta.²¹ Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja vanhempien palvelujärjestelmää koskeissa tiedoissa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen osallistuvat tarpeen mukaan lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.

¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 20 §

¹⁸ Nettiosoitte: <https://smabarnspedagogik2017.wordpress.com>

¹⁹ Nettiosoitte: <https://larstigen.wordpress.com>

²⁰ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²¹ Varhaiskasvatuslaki 23 § ja HE 40/2018 vp, s. 99

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on dokumentti, johon kirjataan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet ja toimenpiteet. Tavoitteiden on koskettava pedagogista toimintaa. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitettäessä hyödynnetään lapsen mahdollista aikaisempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa ja pedagogista dokumentointia (ks. luku 4.2). Suunnitelma laaditaan **kahden kuukauden kuluessa** lapsen varhaiskasvatuksessa aloittaisesta, jolloin henkilöstö on ehtinyt tarkkailla lasta ja oppinut tuntemaan lapsen. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa on tarkistettava säännöllisesti lapsen tarpeiden mukaisesti **vähintään kerran vuodessa**.²² Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla henkilöstöltä, muulta viranomaiselta, jonka kanssa on tehty lapsen asioissa yhteistyötä, tai lapsen huoltajalta.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa on mainittava lapsen mahdollinen kehitykseen ja oppimiseen liittyvä tuki sekä miten tuki toteutetaan. Jos lapsella on pitkäaikainen, lääkehoitoa vaativa sairaus, on terveydenhuollossa laadittava lääkehoitosuunnitelma²³. Lääkehoitosuunnitelman tiedot on kirjattava varhaiskasvatussuunnitelmaan siltä osin kuin ne ovat varhaiskasvatuksen järjestämiseksi välttämättömiä²⁴. Suunnitelmassa täsmennetään, millä tavoin lääkehoito toteutetaan varhaiskasvatuksessa.

Varhaiskasvatussuunnitelman kansallisten perusteiden mukaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät **vahvuudet** sekä **lapsen kiinnostuksen kohteet**
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat **tavoitteet** sekä **toimenpiteet** tavoitteiden toteuttamiseksi sekä **toteutumisen arviointi**
- lapsen mahdollisesti **tarvitsema tuki** (luku 5)
- mahdollinen suunnitelma siitä, miten **lääkehoito toteutetaan**
- **lasten, henkilöstön ja huoltajien yhdessä sopimat asiat**
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset **asiantuntijat**
- **tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran**

Työryhmä ja johtoryhmä ovat laatineet **lomakkeen lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa** varten tämän suunnitelman laatimisen yhteydessä. Lomake täyttää kansallisten perusteiden vaatimukset. Lapsen suunnitelman ja lomakkeen täyttämistä varten tueksi on laadittu **henkilöstöohje**. Henkilöstöohjeessa määritellään lapsen suunnitelman laatimista koskeva yhteistyö ja vastuunjako sekä päiväkotitoiminnassa että perhepäivähoidossa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lomaketta arvioidaan säännöllisesti käyttäjäystävällisyyden ja toimivuuden kannalta ja sitä päivitetään tarvittaessa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on **salassa pidettävä**²⁵. Lain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tarkoituksena on turvata varhaiskasvatuksen toteuttaminen lapsen parhaaksi. Määräykset tietojen saamisesta ja luovuttamisesta ovat voimassa myös lapsen siirtyessä toisen varhaiskasvatuksen järjestäjän järjestämään varhaiskasvatukseen (toinen kunta tai yksityinen palveluntuottaja), esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen varhaiskasvatukseen osallistuminen on julkista tietoa. Lapsen varhaiskasvatukseen osallistumiseen saattaa kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä²⁶.

²² Varhaiskasvatustilaki 23 §

²³ Terveydenhuoltolaki 8 § (1326/2010)

²⁴ Varhaiskasvatustilaki 41 §

²⁵ Varhaiskasvatustilaki 40 §

²⁶ Varhaiskasvatustilaki 41 §, laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 24 § (621/1999)

2 VARHAISKASVATUKSEN TEHTÄVÄ JA YLEISET TAVOITTEET

2.1 SEUDULLA JÄRJESTETTÄVÄ VARHAISKASVATUSTOIMINTA

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatusta pyritään järjestämään lähellä palvelua käyttäviä ja siten, että aukioloajat vastaavat paikallista tarvetta.²⁷ Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustilain mukaan toteuttaa **päiväkotitoimintana, perhepäivähoidossa tai avoimena varhaiskasvatustoimintana**.²⁸ Kunta voi **järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja** julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säästösten sekä kansallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti.²⁹

Kunnan on huolehdittava siitä, että varhaiskasvatusta voidaan antaa **lapsen äidinkielenä** olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle varhaiskasvatusta voidaan antaa viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan myös antaa romanin kielellä³⁰ ja muilla kielillä. Varhaiskasvatustilain käsitellään tarkemmin tämän suunnitelman luvussa 4.7. Järjestäjän käytettävissä tulee olla varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti **varhaiskasvatuksen erityisopettajan** palveluja³¹ sekä **vuorohoitoa**³² lapsille, jotka tarvitsevat sitä huoltajien työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi.

UUDENKAARLEPYYN VARHAISKASVATUS

Uusikaarlepyy järjestetään varhaiskasvatustoiminta päiväkodeissa ja perhepäiväkodeissa. Paikat julistetaan haettavaksi vuosittain ja varhaiskasvatuspaikkaa järjestäessämme otamme huomioon perheiden toivomukset mikäli toivotuissa yksiköissä on vapaita paikkoja ja huomioiden lapsiryhmän ikärakenteen, äidinkieli sekä tukitarve.

Uudessakaarlepyyssä on 10 päiväkotia: Hirvaxin päiväkotia, Jepuan päiväkotia, Munsalan päiväkotia, päiväkodit Rummelbacken 1&2, päiväkotia Metsätähti, Sokaluodon päiväkotia, päiväkotia Trollebo, päiväkotia Tummeliten sekä päiväkotia Warglyan.

Tällä hetkellä toimii 3 perhepäivähoitajaa, jotka hoitavat lapsiryhmiä omassa kodissaan. Perhepäivähoidon varahoito järjestetään päiväkotia Rummelbackenissa.

Vuorohoitoa järjestetään tarvittaessa päiväkodissa tai perhepäivähoidossa.

Varhaiskasvatuspalveluja ostetaan ja myydään myös naapurikuntien välillä.

Uudessakaarlepyyssä on kaksi kiertävää varhaiskasvatuksen erityisopettajaa. Erityisopettajat vastaavat siitä että erityisen tuen tarpeessa olevat lapset huomataan ja että he saavat tarvitsemansa avun muun muassa tukitoimenpiteiden ja erityispedagogisen ohjauksen avulla. Annamme ohjausta myös henkilökunnalle ja huoltajille.

²⁷ Varhaiskasvatustilain 5 § 4 mom.

²⁸ Varhaiskasvatustilain 1 §

²⁹ Varhaiskasvatustilain 5 § 2 mom.

³⁰ Varhaiskasvatustilain 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 88-89 sekä viittomakielilain (359/2015)

³¹ Varhaiskasvatustilain 25 §

³² Varhaiskasvatustilain 13 §

2.2 VARHAISKASVATUKSEN TEHTÄVÄ JA ERILAISTEN TOIMINTAMUOTOJEN YLEISET TAVOITTEET

Varhaiskasvatuksen toimintamuotoja ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta.³³ **Varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja.** Tämä varhaiskasvatussuunnitelma käsittää myös vuorostaan kaikki seudullamme tarjottavat varhaiskasvatuksen toimintamuodot. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan mm. oppimisympäristöiltään, resursseiltaan sekä henkilöstön koulutukselta ja kelpoisuusvaatimuksilta. Eroista huolimatta **varhaiskasvatuksen pääasiallinen tehtävä** – edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa sekä edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa – muodostaa **yhteisen nimittäjän kaikille toimintamuodoille.**

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada **suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa.** Näiden toteuttamiseksi laaditaan **jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma.**³⁴ Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioidaan myös vuosittain yhdessä huoltajien kanssa.

Varhaiskasvatuslain 3 §:ssä varhaiskasvatuksen tavoite määritellään kymmenessä kohdassa. Kaikki kymmenen yleistä tavoitetta huomioidaan kaikissa toimintamuuodoissa, mutta koska toimintamuodot eroavat toisistaan, **niissä korostetaan eri alueita.** On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa toimintamuotojen keskinäisistä eroista, jotta he voivat toivoa lapsen ja perheen tarpeita parhaiten vastaavaa varhaiskasvatustyyppiä.

Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

- 1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, terveyttä ja hyvinvointia;
- 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista;
- 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
- 4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
- 5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
- 6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
- 7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
- 8) kehittää lapsen yhteistoiminta- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
- 9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
- 10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuuodoista. Päiväkodeissa korostetaan erityisesti **pedagogiikan merkitystä** ja samalla **opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta.**³⁵ Päiväkotien **henkilöstön moniammatillisuus** on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Tällä tavoin luodaan monipuolista pedagogista toimintaa. Päiväkodeissa erilaiset ryhmät mahdollistavat lapsen yhteistoimintakyvyn kehittymisen, monien ystävien kanssa toimiessa ja oppiessa tuntemaan heitä.

³³ Varhaiskasvatuslaki 1 §

³⁴ Varhaiskasvatuslaki 23 §

³⁵ Varhaiskasvatuslaki 2, 25 ja 35 §

Jokaisessa päiväkodissa on toiminnasta vastaava johtaja³⁶. Varhaiskasvatuksen opettajilla on pedagogisen suunnittelun päävastuu toiminnan suunnittelusta, toteuttamisesta, arvioinnista ja kehittämisestä lapsiryhmissä. Opettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelee ja toteuttaa toiminnan yhdessä. Varhaiskasvatuksen erityisopettajat kiertävät kuntansa päiväkodeissa.

Perhepäivähoidon erityispiirteenä on **pienen lapsiryhmän** tuoma turvallisuuden tunne ja mahdollisuus **samaan hoitajaan** koko hoidon ajan, mikä edistää kiintymyssuhdetta. Perhepäivähoidon toimintaolosuhteissa on näin ollen toisenlainen dynamiikka kuin päiväkodissa. Perhepäivähoitoa järjestetään **kodinomaisessa ympäristössä**. Myös perhepäivähoidossa lapsille tarjotaan monipuolista pedagogista toimintaa ja perhepäivähoidossa olevilla lapsilla on myös varhaiskasvatuksen erityisopettajan palvelut käytössään.

Kunta voi itse järjestää **avointa varhaiskasvatustoimintaa** tai sen voi järjestää yksityinen palveluntuottaja. Toimintaa tarjotaan alueella esiintyvän tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuslaissa vahvistetaan miltä osin laki koskee avointa varhaiskasvatustoimintaa³⁷. Toimintamuotoa koskevat määräykset koskevat mm. velvollisuutta huolehtia lapsen parhaasta, varmistaa turvallinen ja tarkoituksenmukainen varhaiskasvatusympäristö sekä varmistaa lapsen ja huoltajien mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa toimintaan. Varhaiskasvatuslain tavoitteet on huomioitava laajemmin, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset osallistuvat toimintaan. Tiettyjä tavoitteita voidaan painottaa enemmän kuin muita, mikä johtuu toiminnan luonteesta³⁸.

2.3 SIIRTYMÄKÄYTÄNNÖT

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä osa lapsen kasvua ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta **johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden** ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Lapsen hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi on tärkeää, että myös **siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan**.

Varhaiskasvatuksen siirtymävaiheet voidaan jakaa kolmeen eri tasoon:

- 1) Siirtymä kotoa varhaiskasvatukseen
- 2) Siirtymät varhaiskasvatuksen puitteissa (esim. siirtyminen perhepäivähoidosta päiväkotiin, siirtyminen päiväkotiryhmästä toiseen)
- 3) Siirtyminen varhaiskasvatuksesta esiopetukseen

Kaikissa siirtymävaiheissa on tärkeää toimia yhteistyössä huoltajien kanssa ja huomioida lapsen etu. Toiminnassa on myös luotava yhteistyörakenteita ja rutiineja tiedonsiirron osalta, jotta siirtymät sujuvat mahdollisimman joustavasti. Lähtökohtana on turvata mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä.³⁹ Jäljempänä kooste siirtymäkäytäntöjen keskeisimmistä menettelytavoista.

SIIRTYMINEN KOTOA VARHAISKASVATUKSEEN

Varhaiskasvatuksessa aloittaminen tarkoittaa suurta muutosta sekä lapsen että hänen huoltajiensa elämässä. On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi **tietoa** kunnan tarjoamista **toimintamuuodoista**. Perheelle on annettava **neuvontaa ja ohjausta** heidän hakiessaan varhaiskasvatuspalveluja.

Kun lapselle on myönnetty paikka toimintayksikössä on tärkeää, että henkilöstö huolehtii siitä, että **lapsi tuntee itsensä tervetulleeksi** ja hänestä huolehditaan alusta alkaen. Henkilöstön on myös luotava **hyvä ja molemminpuoleinen luottamuksellinen yhteistyö alusta alkaen**. Pitämällä perehdytysvaihetta ensisijaisena ja panostamalla edellytysten luomiseen lapsen turvallisuudentunteen aikaansaamiseksi yksikössä, luodaan hyvät lähtökohdat jatkolle.

³⁶ Varhaiskasvatuslaki 25 §

³⁷ Varhaiskasvatuslaki 1 § 4 mom.

³⁸ Varhaiskasvatuslaki 3 § 2 mom. ja HE 40/2018 vp, s. 85

³⁹ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 mom. 5. kohta

Lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa huoltajat täyttävät lomakkeen ”Tiedot huoltajilta varhaiskasvatussyksikköön” (ks. liite 2). On myös tärkeää, että huoltajat saavat selkeät **ohjeet** yksikössä sovellettavista **rutiineista ja suhtautumistavoista**.

Varhaiskasvatuksessa aloittavan lapsen turvallisen olon luomiseksi on tärkeää, että henkilöstö noudattaa **herkkää suhtautumistapaa perheen tarpeita kohtaan**. Perehdytysjakso voi vaihdella pituudeltaan ja intensiivisyydeltään lapsen tarpeista riippuen. Alussa on tärkeää antaa lapselle paljon myönteistä huomiota, kannustavaa palautetta ja pitää huoltajiin tiiviisti yhteyttä. Turvallisen alun edistämiseksi seudulla käytetään mm. **omahoitajajärjestelmää** tai **omakasvattajaa** varhaiskasvatuksen alkuvaiheessa.

SIIRTYMÄT VARHAISKASVATUKSESSA

Lapsen siirtyessä toimintayksiköstä tai päiväkotiryhmästä toiseen tulee **siirtyvän ja vastaanottavan yksikön/ryhmän henkilöstön tehdä yhteistyötä** lapsen parhaaksi. **Huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä tiivistetään** siirtymävaiheen aikana ja **yksittäisen lapsen tarpeet** ratkaisevat vastaanottavassa toimintayksikössä/ryhmässä tehtävän perehdyttämisen laajuuden.

Jatkuvuuden ja kokonaisvaltaisen suunnittelun edistämiseksi on tärkeää, että olennainen ja tarpeellinen tieto **lapsen varhaiskasvatussuunnitelman** viimeksi laaditussa versiossa sekä lapsen kehitystä ja oppimista kuvaavat **muut asiakirjat toimitetaan eteenpäin** vastaanottavaan yksikköön. Tiedon siirron osalta on noudatettava salassapitomääräyksiä.⁴⁰

SIIRTYMÄ ESIOPETUKSEEN

Siirryttäessä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen järjestetään **vierailuja vastaanottavassa esikoulussa**. Lapselle annetaan tällöin mahdollisuus yhdessä huoltajiensa kanssa tutustua tulevaan esikouluunsa. Niissä toimintayksiköissä, joissa lapset jakautuvat muutamien vastaanottaviin esikouluihin, järjestetään mahdollisuuksien mukaan myös **vierailuja esikouluihin varhaiskasvatustoiminnan puitteissa**.

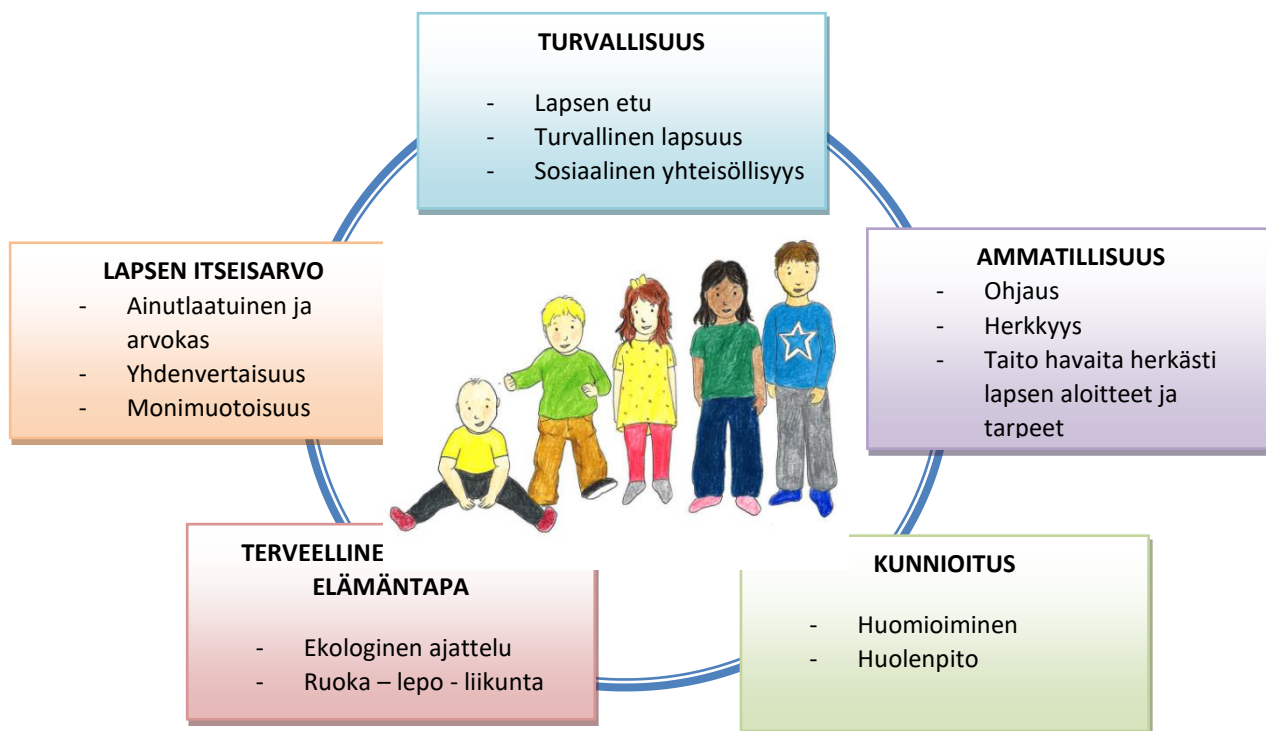
Tarpeellinen tieto **lapsen varhaiskasvatussuunnitelman** viimeksi laaditussa versiossa sekä lapsen kehitystä ja oppimista kuvaavat **muut asiakirjat toimitetaan eteenpäin** esikouluun lapsen yksilöllisen oppimispolun jatkuvuuden edistämiseksi. Tiedon siirron osalta on noudatettava määräyksiä huoltajien suostumuksesta sekä salassapitomääräyksiä.

Esiopetuksen suunnittelun helpottamiseksi järjestetään myös **siirtymäkokouksia**, joihin osallistuvat varhaiskasvatussyksikön ja vastaanottavan esikoulun henkilöstö. Kirjallinen tieto varhaiskasvatuksesta esiopetukseen toimitetaan tuolloin eteenpäin **siirtymälomakkeen** avulla (ks. liite 3).

2.4 YHTEINEN ARVOPERUSTAMME SEUDUN VARHAISKASVATUKSELLE

Kaikkien varhaiskasvatuksessa työskentelevien tulee huomioida arvoperusta arkipäivässään. Arvoperustaan kuuluvat **tärkeimmät** avainsanat, joiden tulee leimata toimintaa ja muistuttaa meitä siitä, että **lapset ovat keskipisteessä** ja työskentelemme heitä varten. Arvoperustan yksinkertaistamiseksi ja muistamiseksi olemme valinneet sen esittämisen kuvamuodossa. Seuraavaan kuvaan on koottu seudun varhaiskasvatuksen periaatteet.

⁴⁰ Varhaiskasvatustalaki 40-42 §



TURVALLISUUS

Kaikilla varhaiskasvatuksen piirissä olevilla lapsilla on oikeus tuntea olonsa turvallisiksi. Turvallisuus on myös perusedellytys oppimiselle, eli sille, että lapsi uskaltaa viestiä, tutkia ja olla utelias. Lapsen turvallisuuden tunteen edistämiseksi varhaiskasvatuksessa kiinnitetään erityishuomiota varhaiskasvatuksen **aloittamistilanteeseen ja perehdyttämiseen** sekä **lapsen ja hänen huoltajansa kanssa luotavaan hyvään suhteeseen** alusta alkaen. Henkilöstön on pystyttävä huomioimaan yksittäisen lapsen ja hänen perheensä tarpeet.

Käytännön menetelmiä turvallisuuden edistämiseksi varhaiskasvatuksessa ovat lisääntynyt **pienryhmätyöskentely** sekä **omahoitajajärjestelmän tuomat vaikutteet**. **Lapsen näkökulmasta** on myös edullista, että **henkilöstö kiertää ryhmien välillä** siten, että lapselle tuttu henkilö seuraa mukana ryhmää vaihdettaessa.

AMMATILLISUUS

Henkilöstö on varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten käytettävissä, ja henkilöstön on toimittava **lapsen parhaaksi**. Kaikilla lapsilla on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsi ja hänen huoltajansa on **kohdattava ammattimaisesti** – henkilöstön on sen vuoksi oltava tietoinen toiminnastaan ja signaaleista, joita sen kautta välitetään eteenpäin.

Varhaiskasvatuksen toiminnan on perustuttava **tavoitteelliseen suunnitteluun, jonka lähtökohtana ovat lapsen kiinnostuksen kohteet ja tarpeet**. Tässä onnistumiseksi vaaditaan **taitoa ja herkkyyttä havaita aloitteita** sekä kykyä huomioida ja vaalia lasten kiinnostuksen ilmaisuja.

Koko henkilöstön osaamista ja voimavaroja on hyödynnettävä laadittaessa tietoisia toimenpiteitä lapsen kehittymisen ja oppimisen edistämiseksi. On tärkeää luoda työyhteisöön ilmapiiri, joka sisällyttää kaikki ja antaa jokaisen henkilöstöön kuuluvan tuntea olevansa tärkeä. Tämä toteutetaan **tiimisuunnittelun ja -arvioinnin** sekä muiden, koko työyhteisön huomioivien työmenetelmien avulla.

LAPSEN ITSEISARVO

Jokainen lapsi on **ainutlaatuinen** ja **arvokas juuri sellaisena kuin hän on**, sukupuolestaan, syntyperästään tai kulttuurisesta taustastaan riippumatta. Näkemys lapsen itseisarvosta on välitettävä eteenpäin varhaiskasvatukseen osallistuville lapsille ja suhtautumistavan on oltava läsnä arjessa siten, että lasten annetaan ilmaista itseään omilla tavoillaan, kohtelemalla kaikkia samanarvoisesti. Kiusaamista tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa.

Lapsen **perheidentiteettiä** ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi. Lapsella on oikeus omaan äidinkieleensä, omaan kulttuuriinsa ja uskontoonsa tai elämäntavoihinsa. **Lapsen kulttuuriperintöä ja kansalliskieltä sekä oman yhteisön ja koko ympäristön kulttuurista, kielellistä ja havainnollista moninaisuutta** on vaalittava ja arvostettava varhaiskasvatuksen piirissä.

KUNNIOITUS

Jokaisen lapsen on saatava tuntee, että henkilöstö **välittää hänestä** ja osoittaa hänelle **huolenpitoaan**. Lapsen on saatava tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä osaksi sosiaalista yhteisöllisyyttä. Molemminpuolinen ja kunnioittava viestintä sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle.

Kunnioittava käytös tarkoittaa myös sitä, että lapsi oppii **ottamaan toiset huomioon**, hyväksymään toisten erilaisuuden ja kohtelemaan muita ystävällisesti ja oikeudenmukaisesti. Kunnioittavan ajattelutavan välittämiseksi lapselle vaaditaan, että **henkilöstö osoittaa toisilleen kunnioitusta** ja että **huoltajat ja henkilöstö kunnioittavat toisiaan**. Lapsi oppii myös **kunnioittamaan ympäristöään** ja siihen liittyviä asioita.

TERVEELLINEN JA KESTÄVÄ ELÄMÄNTAPA

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lasta **terveellisiin elämäntapoihin**. Tähän sisältyy eettisesti kestävä toiminnan oppiminen ja ymmärrys siitä, miten toimintamme vaikuttaa muihin ihmisiin ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa on edistettävä yhteisten välineiden ja tilojen käyttämistä, säästäväisyyttä sekä korjaamista ja kierrätystä. Lapselle annetaan perusta **ekologiselle ajattelutavalle**.

Lapselle on annettava mahdollisuus **lepoon, monipuoliseen ravintoon sekä leikkiin ja fyysiseen aktiivisuuteen** sisätiloissa ja ulkona. Selkeä ja suunniteltu päiväohjelma, jossa lapsen tarpeet toimivat lähtökohtana, edistää hyvinvointia.

2.5 OPPIMISKÄSITYS

Oppimiskäsitys pohjautuu näkemykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat **olemalla itse aktiivisia sekä vuorovaikutuksessa** muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on **kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla**. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoidessa ja tarkkaillen ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapsi oppii myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lapsen **aiemmat kokemukset, hänen mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa**. Henkilöstön on näin ollen **kartoitettava lapsen ennakkoymmärrystä** opittavasta. **Lapsi oppii myös parhaiten voidessaan hyvin ja tuntiessaan olonsa turvalliseksi**, mikä myös korostaa sellaiseen varhaiskasvatukseen panostamista, jota kokonaisuutena leimaa turvallisuus.

Lapsen tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. **Lasta kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta** innostaa oppimaan lisää. Lapsilla on kuitenkin **erilaiset oppimistyylit** (ks. kuvio 2) ja kasvattajan tehtävänä on havainnoida ja nähdä millä eri tavoilla lapset oppivat. Osa lapsista tarvitsee ylimääräistä kannustusta erilaisissa tehtävissä, toiset lapset tarvitsevat rauhaa. **Pedagogisen toiminnan toteuttamisen ei siis tarvitse olla samanlaista koko ryhmän osalta**. On kuitenkin tärkeää, että **jokainen lapsi saa tuntea iloa onnistuessaan oppimisessaan**.

Leikki on varhaiskasvatusikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on iloa ja mielihyvää tuottavaa toimintaa, jossa lapsi samalla oppii monia taitoja ja omaksuu tietoa itsestään ja muista ihmisistä. Leikki myös kehittää mielikuvitusta ja luovuutta ja antaa lapselle mahdollisuuden yrittää ja tehdä virheitä turvallisessa ympäristössä. Varhaiskasvatuksessa tulee huomioida **leikin itseisarvo sekä sen pedagoginen merkitys lapselle**.



2.6 PEDAGOGISESTI PAINOTTUNUT KASVATUKSEN, OPETUKSEN JA HOIDON KOKONAISUUS

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa **kasvatus, opetus ja hoito** muodostavat kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Kasvatus, opetus ja hoito **painottuvat kuitenkin eri tavoin** eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä **kulttuuriset arvot, tavat ja normit** välittyvät lapselle. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja perinteitä seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen tehtävänä on ohjata tietoisesti lasten **yksilöllisen identiteetin** muotoutumista ja omien mielipiteiden muodostamista siten, että lapset oppivat havaitsemaan **oman toimintansa vaikutukset** toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä sekä oppivat osoittamaan **kunnioitusta** ja **suvaitsevuu**ta muita kohtaan.

Huoltajilla on päävastuu lapsen kasvatuksesta, mutta varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea huoltajia kasvatustyössä. Näin ollen **sosiaaliset koodit ja hyvä käytös** sekä **rajojen asettaminen** ovat osa varhaiskasvatuksen kasvatustoimintaa.

Opetuksessa lasta innostetaan ja **motivoidaan opettelemaan uusia asioita** sekä ohjataan käyttämään **erilaisia oppimisen tapoja**. Opetuksen lähtökohtana on oppimiskäsitys (luku 2.5), lapsen yksilölliset mielenkiinnon kohteet ja tarpeet, laaja-alainen osaaminen (luku 2.7) sekä oppimisympäristöt (luku 4.5), joita kuvaillaan tässä suunnitelmassa. **Monipuolisen toiminnan** kautta stimuloidaan lasten erilaisia oppimistyyliä ja herätetään heidän uteliaisuutensa ja halunsa oppia uutta. Varhaiskasvatuksen opetuksen tulee olla **mielekäs**, eli henkilöstön tulee tietoisesti vahvistaa myönteisiä seikkoja, keskittyä lapsen vahvuuksiin ja asioihin, joista lapsi tänä päivänä selviää sekä kannustaa lasta niin, että hän uskaltaa tutkia ja kokeilla uusia asioita.

Hoito on **fyysisistä perustarpeista** huolehtimista sekä **tunneperusteista välittämistä**. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. **Tunneperusteinen välittäminen on vähintään yhtä tärkeää kuin fyysinen perushoito** – ja lapsi tuntee, että hänet kohdataan huolehtivaisesti. Huolehtivaisuus-käsitteeseen sisältyy henkilöstön lapselle antamat signaalit: **suhtautumistavastamme, äänensävyistämme ja elekielistämme** lapsi tunnistaa, että välitämme hänestä, näemme hänet ja kuuntelemme häntä. Päivittäin **toistuvat perushoitotilanteet**, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää ja niiden **pedagoginen merkitys** on huomioitava. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

2.7 LAAJA-ALAINEN OSAAMINEN

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten **laaja-alaiselle osaamiselle**. Laaja-alainen osaaminen muodostuu **tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta**. Osaaminen tarkoittaa myös **kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla**. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työntekeä sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. **Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelmasta esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmiin.**

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. **Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa.** Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan **viisi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-aluetta**:

- Kyky oppia ja ajatella
- Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- Arjen taidot
- Monilukutaito ja tieto- ja viestintätekniikka
- Osallisuus ja vuorovaikuttaminen



Jäljempänä kuvataan mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen **tehtävä kullakin osa-alueella**, sekä kuvaillaan miten **sisällön kautta voidaan muotoilla toimintaa** laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueiden kehittämisen tueksi.

Henkilöstön tehtävänä on ensisijaisesti suunnitella toimintaa lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet lähtökohtana. **Monialaisen osaamisen eri osa-alueet nivotaan toimintaan lapsen kokemusmaailman, edellytysten ja tarpeiden toimiessa lähtökohtana.** Henkilöstön tulee työskennellä monialaisen osaamisen parissa, yksittäisen lapsen kehityksen ja oppimisen loogisuuden ja merkityksellisyyden kannalta. **Tavoitteena on lapsen monialaisen osaamisen asteittainen vahvistaminen varhaiskasvatusaikana.**

AJATTELU JA OPPIMINEN

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät **luovaa ja kriittistä ajattelua**, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lapsen ajattelun ja oppimisen taitoja. **Tavoitteena on herättää lapsen uteliaisuus ja tahto oppia uusia asioita.**

Lapsen ajattelu ja oppiminen kehittyvät **monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla**. Ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. **Leikkisä** lapsella on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoita ja tutkia maailmaa. Lapsen taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan iän ja kehityksen mukaisesti. Lasta rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Hänen kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lasta kannustetaan myös sinnikkyytteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Häntä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä **fyysinen aktiivisuus** tukee lapsen ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä **yhteinen pohdinta** auttavat lasta havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lapsen uskoa omiin kykyihinsä.

KULTTUURINEN OSAAMINEN, VUOROVAIKUTUS JA ILMAISU

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu **taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita**. **Vuorovaikutustaidoilla** sekä **kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita** on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan. **Tavoitteena on opettaa lapselle omasta kulttuuristaan ja muista kulttuureista, kasvattaa ennakkoluulottomuuteen sekä opettaa lasta ilmaisemaan itseään ja osoittamaan kunnioitusta muita kohtaan.**

Lasta rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapselle erilaisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. **Lasta ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin**. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia **harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa**. Lapsen kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lapsen sosiaalisia taitoja. Lasta tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut **kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä** vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi **leikit, ruokailuhetket ja juhlat** tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lasta tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

ITSESTÄ HUOLEHTIMINEN JA ARJEN TAIDOT

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lapsen hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata häntä tekemään kestävästä elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lapsen myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen. **Tavoitteena on, että lapsesta tulee itsenäisempi ja hän oppii huolehtimaan itsestään terveellillä ja turvallisella tavalla.**

Lapsen itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lasta autetaan, ja häntä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lapsen kanssa **harjoitellaan erilaisia taitoja** kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lasta ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lapsen kanssa **käsitellään hänen hyvinvointiaan edistäviä asioita** kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lasta autetaan **tunteiden ilmaisussa ja itsesääteilyssä**. Lapsen tunnetaidot vahvistuvat, kun hänen kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lasta ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

MONILUKUTAITO JA TIETO- JA VIESTINTÄTEKNOLOGINEN OSAAMINEN

Monilukutaitoa sekä tieto- ja viestintäteknologista osaamista tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. **Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja**. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsi, jonka mukaan

erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten **kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito**. Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen edistävät lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä. **Tavoitteena on herättää lapsen kiinnostus erilaisten symbolien, kuvien, kirjainten ja sanojen sanomaan. Lapsi saa myös tutustua digitaalisiin työvälineisiin ja niiden käyttötapoihin uusien asioiden oppimiseksi.**

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lapsen kanssa **nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä**. Lasta innostetaan **tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä** erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoiseksi kehittyäkseen lapsi tarvitsee aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Lapsen kanssa **tutkitaan ja havainnoidaan tieto- ja viestintäteknologian roolia arkielämässä sekä tutustutaan erilaisiin tieto- ja viestintäteknologisiin välineisiin**, sovelluksiin ja peleihin. Digitaalista dokumentointia hyödynnetään leikeissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna tieto- ja viestintäteknologiaa edistävät lapsen luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä lukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lasta tieto- ja viestintäteknologian monipuoliseen ja turvalliseen käyttöön.

OSALLISTUMINEN JA VAIKUTTAMINEN

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä **taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa**. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen. **Tavoitteena on tukea lapsen osallistumista ja aloitekykyä sekä opettaa lapselle yhteisten sääntöjen ja suhtautumistapojen merkitystä.**

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset **suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa**. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

3 VARHAISKASVATUKSEN TOIMINTAKULTTUURI

3.1 TOIMINTAKULTTUURIN KEHITTÄMISEN TOIMINTAOHJEET

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvaillaan toimintakulttuurin muodostavia seikkoja. Kyseessä on **sekä tiedostettu että tiedostamaton tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa**. Toimintakulttuuria kehitetään muun muassa seuraavien periaatteiden mukaisesti:

- Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä
- Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö
- Osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa edistävä yhteisö
- Kulttuurista moninaisuutta ja kielitietoisuutta edistävä yhteisö
- Hyvinvointia, turvallisuutta ja kestävää elämäntapaa edistävä yhteisö

Jäljempänä kuvaillaan ajatuksiamme varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin käytännön kehittämisestä seudullamme em. periaatteiden mukaisesti.

OPPIVA YHTEISÖ TOIMINTAKULTTUURIN YTIMENÄ

Kehitettäessä toimintakulttuuria tähän suuntaan on erittäin tärkeää, että varhaiskasvatuksen yksiköiden henkilöstöllä on **mahdollisuus kokoontua ja pohtia toimintaa yhdessä**. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kaikkien ajatuksia. **Johtajat ja tiimivastaavat ovat keskeisessä asemassa** koko henkilöstön sitouttamisessa kehittämistyöhön. Yhdessä tunnistetaan kunkin yhteisön henkilöstöön kuuluvan erityiset vahvuudet ja pohditaan sen jälkeen miten voimavaroja käytetään tarkoituksenmukaisella tavalla.

Terveen ja myönteisen työyhteisön ylläpitämiseksi on tärkeää **ratkaista henkilöstön väliset mahdolliset ristiriidat ja kiistat aikaisessa vaiheessa** ennen niiden kärjistymistä. Oppivassa yhteisössä jokaista arvostetaan omana itsenään. Jos erehdyksiä tapahtuu, ei tule kysyä *kuka* on tehnyt virheen, vaan sen sijaan tulee miettiä *miksi* tämä tapahtui – näin kaikki voivat oppia jotakin tulevaisuutta varten.

Jotta yhteisössä ei syntyisi vastahakoisuutta, on myös tärkeää, että **jokainen uskaltaa rohkeasti kertoa mihin on tyytymätön ja siitä keskustellaan yhdessä**. Kaikkia kunnioittava työyhteisö antaa myönteisiä signaaleja lapsille ja heidän huoltajilleen. Oppivan yhteyden viemiseksi eteenpäin lapsille, huoltajille ja yhteistyökumppaneille on kuitenkin tärkeää **varmistaa ensin, että henkilöstön ilmapiiri on osallistava, kannustava ja rakentava**.

LEIKKIIN JA VUOROVAIKUTUKSEEN KANNUSTAVA YHTEISÖ

Leikki on erityisen merkittävää lasten kehittymiselle ja oppimiselle ja siitä syystä sitä tulee pitää **ensisijaisena**. Varhaiskasvatuksen yksiköissä tulee luoda leikkimiseen houkuttelevia ympäristöjä; tähän liittyen on huolehdittava käytettävissä olevista leluista ja siitä, että leikille löytyy tilaa (esim. jakamalla lapset pienempiin ryhmiin sisällä ja ulkona).

Lapsille annetaan leikkirauha eikä **henkilöstö turhaan keskeytä leikkiä**. Lapset oppivat leikkiessään ja henkilöstön osallistuessa leikkiin. **Aikuisten läsnäolo leikissä** on varsin tärkeää – henkilöstön on tarkkailtava leikkiä, oltava tietoinen leikin sisällöstä sekä myös osallistuttava leikkiin. Henkilöstön on annettava **lasten osallistua oppimisympäristöjen muodostamiseen ja omien leikkipaikkojensa luomiseen**. Leikkipaikat voivat sijaita sisällä tai ulkona, eteisessä, varastossa, metsässä jne. Lapset saavat leikin kautta liikkuu fyysisesti, heidän luovuuttaan ja mielikuvitustaan stimuloidaan ja he oppivat sosiaalista vuorovaikutusta.

Rakentava viestintäkulttuuri luodaan parhaiten keskittymällä **perehdyttämiseen ja hyvän yhteyden luomiseen lapsen ja tämän huoltajaan jo alkuvaiheessa**. Lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa on tärkeää, että perhe otetaan myönteisesti vastaan ja saa selkeät ohjeet, ja että henkilöstö luo molemminpuolisen luottamussuhteen huoltajiin. Jos yhteys huoltajiin toimii hyvin alusta alkaen, luodaan edellytykset paremmalle yhteistyölle mahdollisten tulevien vaikeuksien osalta.

Kaikilla varhaiskasvatukseen osallistuvilla lapsilla on oikeus **myönteiseen ja kannustavaan palautteeseen**. On tärkeää, että henkilöstö **huomioi lapsen edistymisen** ja auttaa lapsia löytämään erityiset vahvuutensa ja taitonsa. Hyvän suhteen ylläpitämiseen lapsiin ja heidän huoltajiinsa kiinnitetään erityisesti huomiota myös **henkilökohtaiseen kohtaamiseen lasta tuotaessa ja haettaessa**.

OSALLISUUTTA, YHDENVERTAISUUTTA JA TASA-ARVOA EDISTÄVÄ YHTEISÖ

Varhaiskasvatoiminnan on **lähdettävä lapsen kiinnostuksesta ja tarpeista**, mikä asettaa uusia vaatimuksia työtapoille ja pedagogiselle suunnittelulle. Pedagogin on kartoitettava lasten ymmärrystä erilaisista aiheista ja huomioitava heidän ajatuksensa ja kiinnostuksenkohteensa. Lapset on osallistettava myös sisällön ja työtapojen valintaan. Toiminnan jälkeen henkilöstö ja lapset pohtivat yhdessä uutta osaamistaan ja uusia kokemuksiaan. Lasten osallisuuden priorisointi ei kuitenkaan tarkoita, että pedagogit jättäisivät täydentämättä toimintoja aikuisen kokemuksilla. Aikuinen voi laajentaa lapsen kokemusmaailmaa tarjoamalla erilaisia mahdollisuuksia.

Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on ja tämä on tehtävä näkyväksi arkipäivässä seudun varhaiskasvatuksen arvoperustan mukaan. Kaikki ihmiset ovat erilaisia, mutta samanarvoisia. **Yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen** edistäminen edellyttää sukupuolitietoisuutta ja tietoisuutta siitä, että kaikkien lasten tulee saada kehittää omia kiinnostuksenkohteitaan ja persoonallisuuksiaan, sukupuoli-identiteetistään riippumatta.

KULTTUURISTA MONINAISUUTTA JA KIELITIE TOISUUTTA EDISTÄVÄ YHTEISÖ

Lapsiryhmän kulloinenkin koostumus muodostaa perustan erilaisia kulttuureja huomioivien toimintojen suunnittelemiselle. **Kaikki ryhmän lapset on huomioitava yhdenvertaisesti** ja heidän tulee voida kokea, että heidän kielellistä, kulttuurista ja katsomuksellista kuuluvuutta arvostetaan. Erilaisia kulttuureja voidaan huomioida esim. juhlimalla erilaisia juhlapäiviä, tutustumalla uusiin ruokalajeihin sekä keskustelemalla tavoista ja ilmiöistä. Kaiken toiminnan tavoitteena on opettaa lapset arvostamaan omia perinteitään samalla kun muita kulttuureja ja uskontoja kohtaan suhtaudutaan suvaitsevaisesti.

Seutumme erityispiirteisiin kuuluu myös, että **valtaosa lapsista kasvaa monikielisissä perheissä**. Useimmiten kodeissa puhutaan molempia kansalliskieliä, mutta myös muut kotikielet suomen ja ruotsin lisäksi ovat yhä tavallisempia. Varhaiskasvatuksen tehtäväksi tulee **monikielisyyden vaaliminen** ja sen näkeminen voimavarana. Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa myös henkilöstö **kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön**. Henkilöstön tulee muistaa käyttää kokonaislauseita puheessaan, selittää metaforia niitä käytettäessä sekä välttää ironiaa ja sarkasmia lasten kielenkehittymisen tukemiseksi. Seudun ruotsinkielisen väestön keskuudessa on **murteella** usein näkyvä rooli, ja oma murre muodostaa usein ensisijaisen tunnekielen. Henkilöstön tulee yleensä käyttää **kirjakieltä** varhaiskasvatuksessa.

HYVINVOINTIA, TURVALLISUUTTA JA KESTÄVÄÄ ELÄMÄNTAPAA EDISTÄVÄ YHTEISÖ

Työajan muutosten johdosta huoltajien työajat ovat muuttuneet ylipäänsä vaihtelevammiksi, mikä heijastuu lasten yhä vaihtelevampina hoitoaikoina. Tämä kehitys asettaa vuorostaan uusia vaatimuksia varhaiskasvatukselle, sillä **jokaisella lapsella – hoitoajoista riippumatta – on oikeus tasapainoiseen päivän rakenteeseen, joka sisältää pedagogisia toimintoja, lepoa ja palautumista**. Henkilöstön on näin ollen **sopeutettava toimintaa** esim. pienryhmiin jaolla. Joustavan päivän rakenteen edistämiseksi on myös syytä syventää yhteistyötä mm. ruokapalvelu- ja siivoushenkilöstön kanssa. Rutiinit ja työtavat on tarkistettava yhdessä siten, että **järjestelmä sopeutetaan lapsiryhmään, ei päinvastoin**.

Turvallisuutta korostetaan varhaiskasvatuksessa myös seudullisessa arvoperustassa. Ensisijainen menetelmä jokaisen lapsen turvallisuuden tuntemisen saamiseksi on **perehdytykseen panostaminen** ja lapsen ja henkilöstön välisen luottamuksellisen suhteen luomiseen alusta alkaen. Henkilöstön on **huomioitava jokainen yksittäinen lapsi** hänen turvallisuutensa ja hyvinvointinsa varmistamiseksi ja antaa lapselle hänen juuri sillä hetkellä tarvitsemansa, esim. lohduttamista, huolenpitoa tai seuraa. Lasta tulee suojata **väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä** varhaiskasvatuksessa⁴¹, mikä tarkoittaa, että henkilöstön on puututtava ongelmiin välittömästi. Tarpeen vaatiessa tehdään yhteistyötä lasten huoltajien kanssa.

Varhaiskasvatuksen piirissä on tärkeää huomioida **ekologinen ajattelu ja kestävyys**, sillä kulutustahti ja kertakäyttömentaliteetti ovat ylipäänsä lisääntyneet yhteiskunnassamme. Esimerkkinä kestävä elämäntavan kehityksen tukemisen käytännön menetelmistä ja lasten tietoiseksi opettamisesta on ottaa lapset mukaan **jätteiden lajitteluun**, antaa heidän **kierrättää** erilaisia materiaaleja ja **lelujen vaihtaminen ryhmien ja yksiköiden välillä** säännöllisesti uusien ostamisen sijaan.

3.2 VARHAISKASVATUKSEN OPPIMISYMPÄRISTÖT

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristöjen on oltava kehittäviä, terveellisiä, turvallisia ja asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys.⁴² Oppimisympäristöillä tarkoitetaan **tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita**, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristökäsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa **fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden**. Ergonomia,

⁴¹ Varhaiskasvatustalaki 10 §

⁴² Varhaiskasvatustalaki 10 §

ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

OPPIMISYMPÄRISTÖJEN KEHITTÄMINEN

Oppimisympäristöjä on kehitettävä siten, että ne mahdollistavat monipuolisia aktiviteetteja - niiden tulee houkutella fyysisiin aktiviteetteihin, antaa lapsille mahdollisuus kokea ja ilmaista taidetta sekä antaa lasten kokea maailma kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon.

Lapset on otettava mukaan oppimisympäristöjen suunnitteluun ja muotoiluun. Tämä tarkoittaa, että **oppimisympäristöt on voitava muuntaa tarpeen mukaan ja lapsiryhmän kiinnostuksen kohteiden mukaan.** Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella tilaa leikkiä, olla luova ja rakentaa mielikuvitusmaailmoja. Tavoitteena on, että **lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.** Lasten leikkiä ja luovuutta ei tule keskeyttää tai jarruttaa turhaan.

Lapset osallistetaan myös **yhteisesti sovittujen sääntöjen ja toimintatapojen** laatimiseen. **Turvallista oppimisympäristöä** leimaavat yhteinen vastuu, toisten kunnioittaminen ja erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua. Oppimisympäristöjen tulee vahvistaa yhdenvertaisuutta, sukupuolten välistä tasa-arvoa ja kulttuurista moninaisuutta. Kaikki saavat olla omanlaisiaan, ilman että heille etukäteen annetaan erilaisia ominaisuuksia etnisyyden, sukupuolen tai katsomuksen perusteella. Turvallisessa oppimisympäristössä henkilöstö huomaa ja puuttuu kaiken tyyppiseen kiusaamiseen ja häirintään laadittujen suunnitelmien pohjalta (ks. luku 3.5).

Ympäröivää luontoa – pihoja, leikkipuistoja ja muuta ympäristöä – tulee hyödyntää toiminnassa. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Seutumme huoltajat ovat varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen yhteydessä toivoneet, että varhaiskasvatuksessa korostetaan erityisesti **fyysisiä aktiviteetteja, retkiä lähiympäristöön ja luontoelämyksiä.** Vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä.

Lasten käytössä tulee olla riittävästi **monipuolisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä**, ja niissä on **tarvittaessa huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet.** Henkilöstö huolehtii leikkivälineiden **saatavuudesta** ja tarpeen vaatiessa niiden sopeuttamisesta lasten yksilöllisiin tuen tarpeisiin. Myös **tieto- ja viestintäteknologisia laitteita** on käytettävä pedagogisesti tarkoituksenmukaisella tavalla toiminnassa.

3.3 HUOLTAJIEN KANSSA TEHTÄVÄ YHTEISTYÖ

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa. **Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen.** **Luottamuksen** rakentaminen sekä **tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus** tukevat kasvatusyhteistyötä. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä **aloitteellisuutta ja aktiivisuutta** luottamuksellisen suhteen rakentamiseksi jokaisen huoltajan kanssa.

Lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa on huoltajien henkilöstöstä saama **ensivaikutelma** tärkeä hyvän yhteistyön perustana tulevaisuudessa. Olemalla ystävällinen, kunnioittava ja ammattimainen huoltajia kohtaan alusta alkaen, luodaan hyvä luottamussuhde. **Perehdyttämisjakson** aikana yhteistyö huoltajien kanssa on erityisen merkittävä. Jotta lapselle luodaan turvallinen olo varhaiskasvatuksessa, on tärkeää antaa sekä lapselle että huoltajille **myönteistä kannustusta** alkuaikana.

Huoltajilla oli mahdollisuus täyttää verkkopohjainen kysely, joka osoittaa, että huoltajat ovat yleisesti hyvin tyytyväisiä yhteistyöhön varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa. 94,8 % vastaajista on täysin tai osittain samaa mieltä siitä, että yhteistyö toimii hyvin tänä päivänä, mikä tarkoittaa, että olemme oikeilla jäljillä ja voimme jatkaa yhteistyön kehittämistä edelleen hyvistä lähtökohdista. Vaikka suurin osa vastaajista onkin tyytyväinen

yhteistyöhön, huoltajat esittävät myös parannusehdotuksia. Ennen kaikkea toivotaan lisää **tietoa** ja useampia **vanhempainkokouksia**. **Huoltajan ja henkilöstön välinen päivittäinen yhteydenpito** lasta tuotaessa ja haettaessa koetaan myös hyvin tärkeäksi. Monet huoltajat toivovat, että päivittäisten tapaamisten yhteydessä olisi enemmän aikaa keskustella henkilöstön kanssa. Hyvän yhteistyön ylläpitämiseksi huoltajien kanssa on henkilöstön näin ollen oltava hyvin **herkkä vaistoamaan ja huomioimaan** perheiden tarpeet ja annettava välillä hieman enemmän aikaa huoltajille, joilla on tarvetta pohtia miten lapsella menee varhaiskasvatuksessa. Tällä tavoin täyttyy myös varhaiskasvatuksen tehtävä **tukea huoltajia heidän vanhemmuudessaan**.

Yhteinen keskustelu huoltajien kanssa on erityisen tärkeää laadittaessa **lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa** ja arvioitaessa sitä myöhemmin. Varhaiskasvatuksen **tavoitteista, arvoista ja vastuusta keskustellaan huoltajien kanssa** ja lapsen huoltajille annetaan **mahdollisuus osallistua** varhaiskasvatustoiminnan tavoitteiden **suunnitteluun ja kehittämiseen**. Yhteistyö huoltajien kanssa on myös keskeinen **siirtymävaiheissa ja lapsen kehittymisen ja oppimisen tuen** suunnittelussa ja toteuttamisessa. Luottamuksellinen ilmapiiri luo rakentavan yhteistyön edellytykset henkilöstön ja huoltajien välille myös haastavissa tilanteissa. Vaikeissa keskusteluissa kannattaa myös korostaa myönteisiä seikkoja ja **ratkaisuja ongelmien sijaan**.

Sen lisäksi, että huoltajien kanssa pidetään yhteyttä päivittäin, yhteistyössä hyödynnetään myös **tieto- ja viestintäteknologiaa**. Yhteisöllisyyttä vahvistavat myös huoltajien **mahdollisuudet tavata** ja oppia tuntemaan muita huoltajia esim. vanhempainkokouksissa, juhlissa ja muissa tapahtumissa. Tapaamiset voivat myös tukea henkilöstöä työssään.

3.4 MONIALAINEN YHTEISTYÖ

Monialaisen yhteistyön tavoitteena on varmistaa varhaiskasvatuksen toteuttaminen toimintayksiköissä lasten tarpeita vastaavasti. Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet.⁴³ Yhteistyön merkitys korostuu, kun **herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista** tai kun lapsen **tukea suunnitellaan ja järjestetään**. Tekemällä yhteistyötä eri tahojen kanssa myös **varhaiskasvatustoiminta monipuolistuu ja lapsen oppimisympäristöt rikastuvat**.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä **neuvolan** ammattilaisten kanssa laajan terveystarkastuksen yhteydessä. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella.⁴⁴ Tutkimuksen yhteydessä tehtävä yhteistyö on merkittävää mahdollisen tuen tarpeen varhaisesta tunnistamisesta varten. On tärkeää, että henkilöstö saa palautetta tutkimuksen jälkeen, jotta toiminta voidaan sopeuttaa lapsen tarpeisiin.

Huoltajien suostumuksella henkilöstö voi keskustella muista lapsen kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvistä asioista neuvolahenkilöstön kanssa. Yhteistyön tavoitteena on saada kokonaiskäsitys lapsen valmiuksista ja tarpeista, jotta lapselle voidaan tämän pohjalta muotoilla tarkoituksenmukaiset ratkaisut varhaiskasvatuksessa.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös **lastensuojelun ja sosiaalihuollon** kanssa. Henkilöstö on lain mukaan velvollinen salassapitosäännösten estämättä viipymättä ilmoittamaan kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jos he ovat tehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää mahdollista lastensuojelun tarpeen selvittämistä.⁴⁵ Sosiaaliviranomaisilla on velvollisuus selvittää kaikki lastensuojeluilmoitukset.

Lapsiperheet voivat myös saada tukea esim. kotipalvelulta, tukihenkilön tai -perheen sekä neuvontaa kasvatus- ja perheasioissa. Varhaisten tukitoimenpiteiden edistämiseksi on tärkeää, että henkilöstöllä on tietoa sosiaalihuollon lapsille ja perheille tarjoamista tukimuodoista, jotta he voivat tarpeen tullessa osoittaa lapsen huoltajan eteenpäin oikealle taholle. Sosiaalihuollon antaman ohjauksen ja neuvonnan mahdollisuutta tulee kehittää, jotta voidaan lisätä henkilöstön tietämystä ehkäisevistä toimenpiteistä ja lapsen hyvinvoinnin tuesta.

⁴³ Varhaiskasvatuslaki 7 ja 22 §

⁴⁴ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatuslaki 7 §

⁴⁵ Lastensuojelulaki 25 § (88/2010)

Yhteistyö **esikoulun** henkilöstön kanssa toteutetaan suunnitellusti siirtymävaiheissa (ks. luvut 2.3 ja 5.6). Jos toimintayksikkö sijaitsee maantieteellisesti lähellä esikoulua tai koulua, on näiden väliseen tiiviimpään yhteistyöhön edellytyksiä. Varhaiskasvatus voi mielellään järjestää yhteisiä aktiviteetteja ja tapahtumia esiopetuksen ja **perusopetuksen** kanssa, jotta lapset saavat tavata ikärajojen yli ja oppia toisiltaan.

Lapsen oppimisympäristön rikastuttamiseksi ja monipuolisen pedagogisen toiminnan tarjoamiseksi varhaiskasvatus tekee yhteistyötä myös muiden kunnallisten toimialojen kanssa, kuten **kulttuuri-, liikunta- ja kirjastopalvelujen** kanssa. Erilaisia kulttuuritoimintoja voidaan toteuttaa mm. kunnan kulttuuritoimialan tuella tai ulkoista rahoitusta saavien hankkeiden avulla. Kirjaston kanssa tehtävä yhteistyö on tärkeää lapsen mielenkiinnon lisäämiseksi satuja ja tarinoita kohtaan, laajentaa lastenkirjallisuuden tarjontaa ja tällä tavoin tukea kielen kehittymistä. Tekemällä yhteistyötä erilaisten liikuntapaikkojen henkilöstön kanssa lapselle annetaan monipuoliset edellytykset liikkumiseen eri tavoin. Toimivan päivärytmin ja toimintayksikön viihtyvyyden edistämiseksi on myös tärkeää, että yhteistyö **ruoka- ja siivouspalvelujen sekä kiinteistöpalvelun** kanssa toimii hyvin. Koko yksikön henkilöstö toimii aikuisina esikuvina lapsille.

Varhaiskasvatus tekee myös yhteistyötä erilaisten **seurojen, organisaatioiden ja seurakuntien** kanssa tarjotakseen lapsille monipuolista pedagogista toimintaa. Seurakuntien kanssa tehdyssä yhteistyössä on huomioitava uskontokasvatuksen osalta lasten katsomuksellinen tausta ja muuta toimintaa on järjestettävä lapsille, jotka eivät osallistu. Toimintaa harjoittavat organisaatiot ja yhteisöt, jotka ovat kosketuksissa lapsiin ja perheisiin, muodostavat varhaiskasvatuksen luonnolliset yhteistyökumppanit. Yhteisöt voivat esim. tuottaa aineistoa, jota voidaan käyttää toiminnassa tai tarjota erilaisia täydennyskoulutuksia henkilöstölle.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan **kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä**. Yhteistyön kehittämiseksi edelleen on tärkeää, että kaikki tahot ovat tietoisia toistensa toiminnasta ja ajankohtaisista alueista. Moniammatillista yhteistyötä voidaan syventää moniammatillisten yhteistyökokousten ja tapaamisten kautta.

3.5 VÄKIVALTA, KIUUSAAMISTA JA MUUTA HÄIRINTÄÄ EHKÄISEVÄT SUUNNITELMAT JA TOIMINTAOHJELMAT

Sekä varhaiskasvatuksen arvopohjassa (luku 2.4) että toimintakulttuurin kehittämisen suuntaviivoissa (luku 3.1) korostetaan turvallisuutta. Turvallinen varhaiskasvatus tarkoittaa myös, että jokaista toimintaan osallistuvaa lasta on suojeltava kaikenlaiselta väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä.

Kaikissa kunnissa on laadittu **suunnitelmat ja toimintaohjelmat väkivallan, kiusaamisen ja muun häirinnän käsittelemistä varten**. Suunnitelmissa havainnollistetaan toisaalta, miten väkivaltaa, kiusaamista ja muuta häirintää **ehkäistään**, toisaalta miten kyseisiin tilanteisiin **puututaan** sekä miten toimenpiteiden toteuttamista **seurataan**. Kaikkien varhaiskasvatuksessa työskentelevien on tunnettava edellä mainittujen suunnitelmien ja toimintaohjelmien sisältö, jotta suunnitelman mukaiset toimenpiteet voidaan taata käytännössä.

4 VARHAISKASVATUKSEN PEDAGOGISEN TOIMINNAN SUUNNITTELU JA TOTEUTTAMINEN

4.1 PEDAGOGISEN TOIMINNAN SUUNNITTELUN JA TOTEUTTAMISEN PERIAATTEET

Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. **Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön johdolla suunniteltu toiminta** täydentävät toisiaan.

Pedagogista toimintaa leimaa **eheytetty toimintatapa**. Toiminnan **viitekehyksenä** toimivat seuraavat osiot, joista kukin kuvaillaan erikseen tässä seudullisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa:

- Seudullinen **arvoperusta** (luku 2.4)
- **Oppimiskäsitys** (luku 2.5)
- Arvoperustaan ja oppimiskäsitykseen pohjautuva **toimintakulttuuri** (luku 3.1)
- Monipuoliset **oppimisympäristöt** (luku 3.2)
- **Yhteistyö** (luvut 3.3 ja 3.4)
- **Pedagoginen dokumentointi** (luku 4.2)
- Monipuoliset **työtavat** (luku 4.3)

Tavoitteena on, että edellä mainituissa osioissa, mm. arvoperustassa ja toimintakulttuurissa, heijastuvat arvot ja suhtautumistavat näkyvät päivittäisessä toiminnassa varhaiskasvatuksen toimintayksiköissä.

Lapsiryhmän pedagogisen toiminnan suunnittelussa lähtökohtana ovat **lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet, laaja-alaisen osaamisen viiden kohdan** tavoitteet (luku 2.7) sekä **oppimisen viiden alueen** tavoitteet (luku 4.5). Henkilöstö kartoittaa yhteistyössä huoltajien kanssa lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet **lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa**. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma muodostaa näin ollen **käytännön työvälineen** henkilöstölle. Suunnittelun pääasiallinen työmenetelmä on **pohdinta**. Pohtimalla lapsen mielenkiinnon kohteita ja tarpeita muodostetaan yksilölliset **tavoitteet**. Tavoitteet lähtökohtana toimintaan suunnitellaan tarkoituksenmukaisia aktiviteetteja. Myös lapsi osallistetaan aktiviteettien valinnassa.

Pedagogisen toiminnan tavoitteena on edistää jokaisen lapsen oppimista ja hyvinvointia sekä monipuolista osaamista. Kaikki varhaiskasvatuksen puitteissa toteutettava toiminta on **motivoitava pedagogisesti**. Se edellyttää pedagogista asiantuntijuutta ja henkilöstön yhteisymmärrystä lapsen oppimisen ja hyvinvoinnin edistämiseksi parhaalla mahdollisella tavalla. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta kylvää myös siemeniä ja rakentaa perustaa tulevalle esiopetukselle siten, että lapsen oppimispolku muodostaa loogisen ja jatkuvan kokonaisuuden.

4.2 PEDAGOGISEN DOKUMENTOINNIN KÄYTTÖ

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen **keskeinen työmenetelmä**. Pedagoginen dokumentointi muodostaa myös tärkeimmän menetelmän **varhaiskasvatustoiminnan toteuttamiselle, joka perustuu lapsen kiinnostuksen kohteisiin ja tarpeisiin**.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on tärkeä osa pedagogista dokumentointiprosessia. Myös **muut asiakirjat, valokuvat, videot, piirustukset ja henkilöstön havainnot ja pohdinnat** muodostavat pedagogisen dokumentoinnin osia. Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lapsen kehityksen ja oppimisen tuen tarpeiden arvioinnissa.

Pedagogisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta ja voi tällä tavoin toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Pedagogista dokumentointia tulee tarkastella näin ollen osana jatkuvaa prosessia, ei lopputuloksena. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi **työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen muokkaamisessa jatkuvasti lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi**.

Pedagoginen dokumentointi osallistuu **oppimisprosessin näkyväksi tekemiseen** sekä lapsille että heidän huoltajilleen. Dokumentointiaineisto voidaan koota **lapsen kansioon** ja näin mahdollistetaan pedagogisen toiminnan arviointi pidemmällä aikavälillä, mutta on myös tärkeää, että dokumentointi tehdään näkyväksi **oppimisympäristöissä** siten, että oppimisprosessia voidaan **havainnoida ja sitä voidaan pohtia päivittäin**. On tärkeää, että dokumentointiaineistoon kirjataan lapsen **ennakkoymmärrys** ja **jälkiymmärrys**, jotta lapsi tehdään tietoiseksi edistysaskeleistaan ja oppimisestaan.

4.3 MONIPUOLISTEN TYÖTAPOJEN KÄYTTÖ

Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemisen. Työtapojen valintaa ohjaavat **lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet**. **Lapset tehdään myös osallisiksi työtapojen valintaan** siten, että he saavat olla mukana suunnittelemassa ja valitsemassa miten eri aktiviteetit toteutetaan käytännössä. Esimerkkejä monipuolisista työtavoista ovat **lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu**. Myös **tieto- ja viestintäteknologiaa** hyödynnetään toiminnassa.

Monipuoliset työtavat ovat sekä **oppimisen väline että opettelun kohde**. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työtapojen käytössä **hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista** sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja. Samalla on tärkeää, ettei henkilöstö ole liian mukavuudenhaluinen, vaan kaikkien on vapaasti uskallettava heittäytyä ja osoittaa uuden kokeilemisen tärkeys, uskaltaa epäonnistua ja uskaltaa yrittää uudelleen.

Monipuoliset työtavat edellyttävät **monipuolisia oppimisympäristöjä**. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Työtapoja on tärkeää vaihdella joka puolella, sekä sisä- että ulkotiloissa. **Pienryhmissä** työskentelyn kautta henkilöstö voi toimia lapsikeskeisesti ja tarjota lapsille tarkoituksenmukaista materiaalia ja työtapoja. Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa **eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia**.

4.4 LEIKIN TUKEMINEN TOIMINNASSA

Varhaiskasvatuksen tehtävä on **tarjota lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin**. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin. Leikki on **keskeinen toimintatapa** varhaiskasvatuksessa. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittämisessä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi **draamaa, improvisaatiota tai satuja**. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. **Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu** vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksen henkilöstö tukee lasten leikkiä seuraavilla tavoilla:

- Huolehtimalla tilasta, ajasta ja sopivista leikkivälineistä
- Ymmärtää, että leikki saa näkyä ja kuulua, sopeuttaa oppimisympäristöt leikin mukaan
- Ei turhaan jarruteta tai keskeytetä lasten leikkiä
- Ohjata leikkiä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä
- Huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti
- Olla läsnä leikissä, ehkäistä ristiriitatilanteiden syntymistä ja puuttua niihin

Henkilöstön tulee myös havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Henkilöstön tulee myös **keskustella leikin merkityksestä huoltajien kanssa** ja kertoa heille havainnoistaan lasten leikeistä. Tällä tavoin voidaan edistää leikin jatkumista kotona tai seuraavana päivänä varhaiskasvatuksessa.

Seuraava kuvio voi toimia tukena huoltajien kanssa käydyissä keskusteluissa, sillä siinä kuvataan miten monta eri taitoa lapsi harjoittelee leikin kautta.

KUVIO 4. LEIKIN MERKITYS OPPIMISELLE



4.5 VARHAISKASVATUKSEN OPPIMISEN ALUEET

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja eheytyneen pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. **Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti.**

Oppimisen alueet on jaettu viiteen kokonaisuuteen. Oppimisen alueet voidaan yhdistää eri tavoin laaja-alaisen osaamisen (luku 2.7) tavoitteisiin ja esiopetuksessa lapsi jatkaa viiden oppimisen alueen parissa työskentelyä, tutustuttuaan niihin varhaiskasvatuksessa.

Kielten rikas maailma

Kielelliset taidot ja valmiudet, kielellinen identiteetti



Ilmaisun monet muodot

Musiikillinen, kuvallinen, sanallinen ja kehollinen ilmaisu

Minä ja meidän yhteisömme

Eettinen ajattelu, katsomuskasvatus, lähiyhteisön menneisyys ja tulevaisuus, media



Tutkin ja toimin ympäristössäni

Matemaattinen ajattelu, ympäristökasvatus, teknologiakasvatus

Kasvan, liikun ja kehityn

Liikkuminen, ruokakasvatus, terveys, turvallisuus



Ehdytetty pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. **Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta.** Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

KIELTEN RIKAS MAAILMA

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee

monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Lapset voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä, joiden kehittyminen ja käyttäminen voi olla tilanteittain eriytyntä. Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että samanikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikkillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

ILMAISUN MONET MUODOT

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen** sekä **sanallisen ja kehoillisen ilmaisun** kehittymistä sekä **tutustuttaa** heitä **eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön**. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä

valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla (luku 2.7).

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja toista kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille **musiikillisia kokemuksia** sekä **vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin**. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoittamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on **kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön**. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta harjoitellaan käsityöllisen toiminnan kuten muovailun, rakentelun, ompelun ja nikkaroinnin avulla. Käsityöllisen toiminnan ja ilmaisun tavoitteena on tarjota lapsille tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia pehmeitä ja kovia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten käsityöllisessä toiminnassa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen ja keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi **draaman, tanssin ja leikin keinoin**. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden **monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään**. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työestetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa on hyödynnettävä monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

MINÄ JA MEIDÄN YHTEISÖMME

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystävyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvallisiksi ja hyväksytyiksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat ensisijaisesti lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Uskonottomuutta tarkastellaan muiden katsomusten rinnalla. Tavoitteena on **edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä**. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä. Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on **kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia**.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

TUTKIN JA TOIMIN YMPÄRISTÖSSÄNI

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa (luku 2.7).

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on **tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa matemaattisen ajattelun eri vaiheissa oleville lapsille**. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota muotoihin, määrään ja muutoksiin päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhderekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten **geometrisen ajattelun** vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. **Aikakäsitetä** avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikojä havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on **vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävää elämäntapaa**. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemuksen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia **tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan**. Lapsia ohjataan myös **havainnoimaan ympäristön teknologiaa** ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan tietoteknologiaan laitteisiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys

siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

KASVAN, LIIKUN JA KEHITYN

Kasvan, liikun ja kehityksen oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda **pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle** yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on **innostaa lapsia liikkumaan monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa**. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, ja lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveelle kasvulle, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattuja liikuntatuokioita. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesääätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on **kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja**, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikojia tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenajalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on **edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia**.⁴⁶ Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisestä kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on **tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä**.⁴⁷

⁴⁶ Varhaiskasvatuslaki 2 b §

⁴⁷ Varhaiskasvatuslaki 6 §

4.6 LASTEN MIELENKIINNON KOHTEIDEN JA OSALLISUUDEN HUOMIOON OTTAMISEN TAPOJA PEDAGOGISEN TOIMINNAN SUUNNITTELUSSA JA TOTEUTTAMISESSA

Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet muodostavat ensisijaiset lähtökohdat pedagogisen toiminnan suunnittelulle ja toteuttamiselle. Lasten kiinnostukset ja tarpeet ohjaavat myös laaja-alaisen osaamisen tavoitteiden muotoutumista ja oppimisalueiden toteuttamista toiminnassa. Lapsen mielenkiinnon kohteiden ja tarpeiden pohjalta muodostetaan pedagogisen toiminnan tavoitteet ja toiminnot toteutetaan näin ollen **tavoiteohjatun suunnittelun** pohjalta. Yksittäisten lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet eroavat toisistaan, joten pedagogisen toteuttamisen **ei tarvitse olla saman näköinen koko lapsiryhmän osalta**. Eri aktiviteettien toteuttamistapaa ohjaavat kullekin yksittäiselle lapsiryhmässä olevalle lapselle muodostetuista tavoitteista.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma muodostaa keskeisen työvälineen pedagogisen toiminnan suunnittelulle. Suunnitelmaan on dokumentoitu lapsen omia, henkilöstön ja huoltajien käsityksiä lapsen mielenkiinnon kohteista ja tarpeista sekä sovittu yksittäisen lapsen pedagogisen toiminnan tavoitteista. Lapsi on otettava osalliseksi varhaiskasvatussuunnitelmansa laatimiseen edellytystensä mukaisesti.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lisäksi henkilöstö voi käyttää apunaan **muuta pedagogista dokumentointia** (ks. luku 4.2) lapsen kiinnostuksen kohteiden kartoittamiseksi ja suunnitella niiden pohjalta tarkoituksenmukaista pedagogista toimintaa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä lapsen mielenkiinnon kohteiden ja tarpeiden tunnistamiseksi ja tehtävä on koettava joukkuetyöksi, johon koko työtiimi osallistuu. **Keskustelemalla ja olemalla vuorovaikutuksessa lapsen kanssa** sekä **havainnoimalla** lapsen leikkiä ja yhdessäoloa henkilöstö voi selvittää lasten erilaiset mielenkiinnon kohteet ja tarpeet. **Pienryhmätyöskentelyllä** edellytykset lapsen mielenkiinnon kohteiden tunnistamiselle paranevat, sillä työskentelytapa mahdollistaa tiiviimmän yhteydenpidon lasten ja henkilöstön välillä.

Henkilöstö huolehtii myös **lapsen osallistamisesta pedagogisen toiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen**. Varhaiskasvatuksen arkeen kuuluvat sekä lapsen spontaanit aktiviteetit että henkilöstön suunnittelemat aktiviteetit. Henkilöstön etukäteen suunnittelemissa aktiviteeteissa kannattaa aina pohtia millä tavoin voidaan edistää lasten osallistumista toteuttamiseen. Lapsi **osallistetaan aiheiden, aineistojen ja menetelmien valintaan, ja hänelle annetaan vapaus toteuttaa tehtävät omalla luovalla tavallaan**. Lapselle ei tarvitse tarjolla valmiita ratkaisuja, vaan oppiminen stimuloituu parhaalla tavalla lapsen saadessa inspiroitua, tutkia, kokeilla ja yrittää löytää ratkaisu. Henkilöstön tehtävänä on ohjata ja tukea lasta oppimisessa. Lasta kiinnostava, sopivan haastava toiminta inspiroi oppimaan lisää.

4.7 ERILAISTEN KIELI- JA KULTTUURIRYHMIEN VARHAISKASVATUS

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa **kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta**. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään ryhmää myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että varhaiskasvatusta voidaan antaa **lapsen äidinkielenä** olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä.⁴⁸ Varhaiskasvatuksessa **voidaan käyttää myös muita kieliä**, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta.

Seutumme erityispiirteinä on, että suhteellisen suuri määrä lapsia puhuu äidinkielenään **sekä ruotsia että suomea**. Kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että **molempia kieliä tuetaan** ja lasta kannustetaan niiden käyttöön. Koska seutua leimaa voimakas kaksikielisyys, on tärkeää, että myös yksikielisiä lapsia kannustetaan **myönteiseen asenteeseen toista kotimaista kieltä kohtaan**.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten ja monikielisten lasten** kielitaidon sekä **kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä**. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään

⁴⁸ Varhaiskasvatuslaki 8 § ja HE 40/2018, s. 88-89

tavoitteellisesti kielitaidon eri osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Lapsen suomen tai ruotsin taitojen kehitystä edistetään tavoitteellisesti lapsen tarpeista ja edellytyksistä lähtien kaikilla alueilla, jotka lapsen kielelliset osaamiset ja taidot kattavat. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä. On tärkeää, että henkilöstö käyttää käytännön kieltä ja arkipäivän ilmaisuja kommunikoidessaan lapsen kanssa. Myös kehonkieltä ja kuvia voidaan käyttää lapsen ymmärtämisen helpottamiseksi, mutta oppimisen kannalta on tärkeää, että suomen tai ruotsin kielen sanoja käytetään johdonmukaisesti kuvailtaessa välitettävää asiaa.

Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatus **tukee näin ollen lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä.** Lapsen itsetunnon ja kulttuurisen identiteetin vahvistamiseksi henkilöstön tulee **osoittaa kiinnostusta lapsen kulttuurista taustaa ja äidinkieltä kohtaan.** Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä. On myös tärkeää, että lapsi saa tukea oman äidinkielen ylläpitämiseen siten, että lapsi kehittää toimivan kaksi- ja monikielisyyden. Henkilöstön tulee keskustella huoltajien kanssa perheen kielivalinnasta ja kannustaa heitä ottamaan vastuu lapsen äidinkielen ja kulttuurin ylläpitämisestä ja kehittämisestä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys. Varhaiskasvatuksessa aloittamisen helpottamiseksi ja perheen kokonaisvaltaisen kotoutumisen kannalta on myös hyvä tehdä yhteistyötä kunnan kotouttamisyksikön tai -koordinaattorin kanssa.

Saamelaislasten ja romanilasten varhaiskasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten identiteettiä ja heidän omaa kulttuuriaan. Henkilöstön tulee **yhteistyössä huoltajien kanssa** edistää saamelaisten ja romanien kieli- ja kulttuuriperintöä. **Viittomakieltä käyttävien lasten** varhaiskasvatuksen tavoitteena on **yhteistyössä huoltajien kanssa** tukea ja vahvistaa lapsen kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä.

ERILAISTEN KIELI- JA KULTTUURIRYHMIEN VARHAISKASVATUS UUDESSAKAARLEPYSSÄ

Uudessakaarlepyyssä kaikki päiväkodit ovat pääosin ruotsinkielisiä. Tarvittaessa toiminta järjestetään suomenkielillä. Tavoitteena on että kaikissa päiväkodeissa järjestetään varhaiskasvatus kahdella kielellä, ns. kielisuihkua. Suomenkielinen perhepäivähoito löytyy Uudessakaarlepyyssä.

5 LAPSEN KEHITYKSEN JA OPPIMISEN TUKI

Varhaiskasvatuksessa lapsen kehitystä ja oppimista tuetaan lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on **tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea** varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä, tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä.⁴⁹ Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen aikana sekä lapsen aloittaessa esiopetuksen. Tarpeen vaatiessa tuki organisoidaan moniammatillisena yhteistyönä.

5.1 TUEN JÄRJESTÄMISTÄ OHJAAVAT PERIAATTEET

Kehityksen ja oppimisen tuki on osa laadukasta varhaiskasvatuksen toimintaa ja kuuluu **kaikille sitä tarvitseville lapsille**. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuen järjestämisessä noudatamme seuraavia periaatteita:

1. **Varhaisen puuttumisen periaate:** Koko henkilöstön vastuulla on havainnoida lapsiryhmää ja toimia, jos jokin lapsi vaikuttaa olevan tuen tarpeessa. Riittävän varhaisella ja oikein kohdennetulla tuella voidaan edistää lapsen kehitystä ja oppimista sekä ehkäistä ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista tulevaisuudessa.
2. **Inklusion periaate:** Lähtökohtana on, että tuen tarpeessa olevat lapset saavat tukea oman päiväkotitai perhepäivähoitoryhmänsä puitteissa. Lapsiryhmän kokoa arvioitaessa on toimittava tukea tarvitsevien lasten parhaaksi siten, että varhaiskasvatukselle säädetyt tavoitteet voidaan saavuttaa ryhmässä⁵⁰. Oppimisympäristöt ja työtavat eriytetään lapsen yksilöllisten tarpeiden pohjalta. Tukea voidaan kuitenkin lapsen edun kannalta järjestää kokonaan tai osittain erityisessä ryhmässä.
3. **Tukea järjestetään lapsen vahvuudet ja kehitykseen liittyvät tarpeet lähtökohtana:** Henkilöstön näkemys tuen tarpeessa olevista lapsista on ratkaiseva tuen muodon osalta. Lapsi nähdään omana itsenään ja tuen suunnittelun lähtökohtana pidetään lapsen vahvuuksia ja mielenkiinnon kohteita. On tärkeää, että jokainen lapsi saa kokea onnistuvansa oppimisessa ja ryhmän jäsenenä.
4. **Tuen on koostuttava sekä yksilöllisistä ratkaisuista että koko ryhmää koskevista ratkaisuista:** Yksittäisillä yksilöillä on erilaiset tuen tarpeet ja siksi tuen tarve on arvioitava yksilöllisesti. Tukea muodostettaessa on tarjottava sekä lapsen yksilöllisiä tarpeita kohtaavia ratkaisuja että koko ryhmää ja oppimisympäristöjä koskevia ratkaisuja.
5. **Yhteistyön periaate:** Tuen tarpeen havainnointi ja tuen antaminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa ja työnkuvansa mukaan. Lapsen ja huoltajien kanssa tehtävä tiivis yhteistyö on erityisen tärkeää tuen yhteydessä, ja tarpeen vaatiessa yhteistyöhön on sisällytettävä myös sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijat. Kaiken yhteistyön on oltava lähtöisin lapsen edusta.
6. **Dokumentoinnin periaate:** Tuen tarve ja tukitoimenpiteet kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Lapsen saadessa kehitykseen ja oppimiseen liittyvää tukea, laaditaan myös muita asiakirjoja, jotka liitetään lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan (ks. luku 5.3).
7. **Tuki järjestetään osana päivittäistä toimintaa:** Lapsilla on oikeus saada tukea arkipäiväänsä. Se tarkoittaa, että tukea järjestetään joustavilla järjestelyillä päivittäisen toiminnan puitteissa.

5.2 VARHAISKASVATUKSEN TUKIJÄRJESTELYT

Varhaiskasvatuksessa lapselle voidaan antaa tukea monin tavoin. Tuki voi sisältää **pedagogisia, rakenteellisia ja hyvinvointia tukevia muita järjestelyjä**.

Pedagogisia järjestelyjä ovat esim. **varhaiskasvatuksen erityisopettaja** (konsultoiva tai jaksottainen tuki), **lapsikohtainen ohjaaminen, tulkitsemis- ja avustamispalvelut** sekä **erityisten apuvälineiden sekä tieto- ja viestintätekniikan käyttö**. Lapsen tukeen voi myös kuulua **viittomien ja kuvien käyttö** tai muu kielen ja kommunikoinnin tukeminen. Muita toimenpiteitä ovat erilaiset **oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut**, esim.

⁴⁹ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁵⁰ Varhaiskasvatuslaki 34 ja 35 § sekä HE 40/2018 vp, s. 105-106

muutokset fyysisessä kontekstissa, työyhteisön ilmapiiriin analyysi sekä henkilöstön osaamisen ja tiedostamisen lisääminen tuettavista alueista. **Toimintaa voidaan eriyttää** eri tavoin, esim. erilaisilla työtavoilla tai pedagogisen toiminnan sisältöä sopeuttamalla. **Pienryhmätyöskentelyä** sovelletaan tuen tarpeessa olevilla alueilla.

Rakenteellisia järjestelyjä ovat mm. **ryhmän lapsimäärän pienentäminen** sekä **henkilöstön mitoitukseen tai rakenteeseen** liittyvät ratkaisut. Varhaiskasvatuksessa yksittäisellä lapsella tai ryhmällä voi olla assistentti, joka tukee yksittäistä lasta tai ryhmän lapsia siten, että he voivat osallistua toimintaan. Hyvinvointia tukevia muita järjestelyjä ovat esimerkiksi **sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio**.

5.3 LAPSEN TUEN TARPEEN ARVIOINTI JA TUKITOIMENPITEIDEN TOTEUTTAMINEN

Kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukeminen edellyttää jatkuvaa havainnointia, dokumentointia ja arviointia lapsen tuen tarpeista ja toimenpiteiden vaikutuksista ja riittävydestä. Arvioinnin ja sen pohjalta tapahtuvan tuen suunnittelun on hyvä perustua riittävän **monialaiseen** asiantuntemukseen ja toimivaan **yhteistyöhön** varhaiskasvatusopettajien, varhaiskasvatuksen erityisopettajien, sosionomien, lastenhoitajien, muun henkilöstön ja muiden asiantuntijoiden kanssa. Toiminnassa on huomioitava sekä ryhmän että yksittäisen lapsen tarpeet.

Varhaiskasvatuksessa annettava tuki jaetaan **kolmeen eri tasoon** jäljempänä kuvaillun mukaisesti.

LYHYTAIKAINEN TUKI

Lapsen tuen tarve voi olla lyhytaikaista ja vähäistä. Silloin voi riittää yksittäinen tuen muoto tai järjestelyt, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman nopeasti ja varhaisessa vaiheessa. Ensimmäiseksi **tarkastellaan käytössä olevia toimintatapoja ja oppimisympäristöjä sekä niiden soveltuvuutta lapselle**. Tarkastelun pohjalta arvioidaan, voidaanko **näitä muuttamalla** toteuttaa lapselle paremmin sopivia pedagogisia ratkaisuja.

Lyhytaikaista tukea voidaan antaa heti tarpeen syntyessä, eikä tuen aloittamiseksi vaadita erityisiä tutkimuksia tai päätöksiä. Lapsen tuen tarve ja aloitetut tukitoimenpiteet **kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tukitoimenpiteiden vaikutukset arvioidaan** vähintään kerran vuodessa, tarvittaessa useammin.

Varhaiskasvatusopettaja on vastuussa lyhytaikaisen tuen arvioimisesta. Opettaja vastaa myös huoltajien kanssa käydyistä keskusteluista ja siitä, että tarpeen vaatiessa konsultoidaan varhaiskasvatuksen erityisopettajaa ja muita asiantuntijoita. Varhaiskasvatusopettaja tekee pedagogisen arvioinnin yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden kanssa **ennen laajemman tuen aloittamista**.

Lyhytaikainen tuki varhaiskasvatuksessa	Vastuussa
Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatiminen	Varhaiskasvatusopettaja
Keskustelut huoltajien kanssa	Varhaiskasvatusopettaja
Erityislastentarhanopettajan ja muiden asiantuntijoiden konsultointi	Varhaiskasvatusopettaja
Pedagoginen arviointi (ennen laajemman tuen aloittamista)	Varhaiskasvatusopettaja yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden kanssa

LAAJEMPI TUKI

Säännöllisesti tukea tarvitsevalle tai useita eri tukimuotoja samanaikaisesti tarvitsevalle lapselle annetaan **pedagogisen arvioinnin** pohjalta laajempaa tukea varhaiskasvatuksessa – opetus on tuolloin eriytettävä lapselle. Laajemmat tukitoimenpiteet **kirjataan lapsen oppimisen suunnitelmaan** ja liitetään lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Laajempaa tukea annetaan lyhytaikaisen tuen ollessa riittämätöntä ja se jatkuu niin kauan kuin lapsi tarvitsee tukea. Tuki suunnitellaan kokonaisuutena ja sen on oltava tehostetumpaa ja pitemmällä tähtäimellä suunniteltua verrattuna lyhytaikaiseen tukeen. Tuki järjestetään henkilöstön välisenä yhteistyönä, tarpeen vaatiessa monialaisena yhteistyönä. On tärkeää, että lapsi ja hänen huoltajansa saavat säännöllisesti palautetta lapsen edistymisestä ja että henkilöstö kuuntelee ja arvostaa lapsen ja huoltajien näkemyksiä. **Tukea on säännöllisesti seurattava ja arvioitava.** Mikäli todetaan, että tuen tarve on muuttunut, on **lapsen oppimisen suunnitelmaa päivitettävä** siten, että se vastaa uutta tilannetta.

Oppimisen suunnitelman laatii varhaiskasvatusopettaja yhdessä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Tarpeen vaatiessa käytetään myös muiden asiantuntijoiden apua. Suunnitelma laaditaan yhteistyössä lapsen ja hänen huoltajiensa kanssa, ellei asialle ole ilmeistä estettä. Suunnitelman laatimisen yhteydessä sovitaan myös sen seurannasta ja siitä, kuinka usein suunnitelmaa tarkastetaan. **Varhaiskasvatusopettaja vastaa** huoltajien kanssa käytävistä keskusteluista **yhdessä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa.** Opettaja vastaa myös laajemman tuen toteuttamisesta **erityisopettajan ohjaamana.** Opettaja huolehtii myös tuen dokumentoimisesta ja seurannasta yhteistyössä erityisopettajan kanssa.

On tärkeää, että laajempaa tukea annetaan riittävän pitkän aikaa, sillä yleisesti ei pystytä arvioimaan tuen vaikutuksia lyhyessä ajassa. Jos todetaan, ettei lapsella enää ole laajemman tuen tarvetta, tehdään uusi **pedagoginen arviointi ennen paluuta lyhytaikaiseen tukeen.**

Mikäli laajempi tuki arvioidaan riittämättömäksi lapselle, on tehtävä **pedagoginen selvitys ennen päätöksen tekemistä jatkuvasta tuesta.**

<u>Laajempi tuki</u> varhaiskasvatuksessa	Vastuussa
Oppimisen suunnitelman laatiminen	Varhaiskasvatusopettaja yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa
Keskustelut huoltajien kanssa, suunnitelman läpikäynti	Varhaiskasvatusopettaja yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa
Tukitoimenpiteiden toteuttaminen	Varhaiskasvatusopettaja varhaiskasvatuksen erityisopettajan ohjaamana
Tuen dokumentointi	Varhaiskasvatusopettaja
Tuen arviointi	Varhaiskasvatusopettaja yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa
Pedagoginen arviointi (ennen paluuta lyhytaikaiseen tukeen)	Varhaiskasvatusopettaja yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden kanssa
Pedagoginen selvitys (ennen jatkuvan tuen aloittamista)	Varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä varhaiskasvatusopettajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden kanssa

JATKUVA TUKI

Jatkuvaa tukea voidaan antaa, kun lapsella on usealla kehityksen osa-alueella haasteita tai jollakin alueella erittäin suuri tuen tarve. Kun tuen tarve johtuu lapsen vaikeasta vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyästä tai sosioemotionaaliseen kehitykseen liittyvästä tuen tarpeesta, tarvitsee lapsi yleensä koko-aikaista, jatkuvaa ja yksilöllistä tukea. Jatkuva tuki tarkoittaa, että pedagogiikka räätälöidään lapselle hänen oppimisedellytystensä edistämistä varten.

Ennen **jatkuvan tuen aloittamista** tehdään **pedagoginen selvitys** lapsen taidoista ja erityistarpeista. Jatkuvan tuen päätös voidaan kuitenkin tehdä ilman sitä edeltävää pedagogista selvitystä tai aikaisempia tukitasoja, jos psykologisen tai lääketieteellisen arvion perusteella ilmenee, että lapsen opetusta ei vamman, sairauden, kehityksessä viivästyksen tai tunne-elämän häiriön taikka muun vastaavan erityisen syyn vuoksi voida antaa muutoin. Pedagoginen selvitys tehdään lapsen mahdollisen aikaisemman pedagogisen arvioinnin ja oppimisen suunnitelman perusteella. On tärkeää **tehdä yhteistyötä lapsen ja hänen huoltajiensa kanssa** tarpeiden selvittämiseksi ja tuen toteuttamiseksi parhaalla mahdollisella tavalla.

Jatkuvan tuen toteuttamiseksi lapselle laaditaan **yksilöllinen suunnitelma**. Suunnitelmassa kuvaillaan millä tavoin jatkuvat tukitoimenpiteet ja pedagoginen toiminta järjestetään lapselle. Yksilöllinen suunnitelma liitetään lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Suunnitelmaa on aina tarkistettava lapsen tukitarpeen muuttuessa, kuitenkin vähintään kerran vuodessa. On tärkeää, että tukea annetaan riittävän kauan siten, että tuen vaikutus voidaan todeta. Mikäli arvioinnissa todetaan, että **jatkuva tuki voidaan päättää**, tehdään uusi pedagoginen selvitys. Lapselle annetaan tämän jälkeen laajempaa tukea.

Pedagogisen selvityksen laadinnasta **vastaa varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhdessä varhaiskasvatusopettajan kanssa**. Tarpeen vaatiessa selvityksessä konsultoidaan asiantuntijoita. **Erityisopettaja** laatii lapsen **yksilöllisen suunnitelman** yhteistyössä opettajan, sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden sekä huoltajien kanssa. **Jatkuvaa tukea toteuttaa** varhaiskasvatusopettaja **erityisopettajan ohjaamana**. Jatkuvan tuen **seurannasta ja arvioinnista vastaavat** erityisopettaja ja opettaja. Lapsen tuen muotoiluun osallistuneet toimijat osallistuvat myös tuen vaikutuksen seurantaan ja arviointiin.

<u>Jatkuva tuki</u> varhaiskasvatuksessa	Vastuussa
Yksilöllisen suunnitelman laatiminen	Varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä varhaiskasvatusopettajan ja asiantuntijoiden kanssa
Keskustelut huoltajien kanssa, yksilöllisen suunnitelman läpikäynti	Varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä varhaiskasvatusopettajan ja asiantuntijoiden kanssa
Tukitoimenpiteiden toteuttaminen	Varhaiskasvatusopettaja varhaiskasvatuksen erityisopettajan ohjaamana
Tuen dokumentointi	Varhaiskasvatusopettaja varhaiskasvatuksen erityisopettajan ohjaamana
Tuen arviointi	Varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä varhaiskasvatusopettajan ja asiantuntijoiden kanssa
Pedagoginen arviointi (ennen paluuta laajempaan tukeen)	Varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä varhaiskasvatusopettajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden kanssa

Vaikeasti vammaiset ja sairaat lapset voivat tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta.⁵¹ Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. **Lapsen huoltajille tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista.**⁵² Pidennetyn oppivelvollisuuden puitteisiin kuuluvien lasten esiopetuksen kesto voi olla yhden vuoden tai kaksi vuotta. Tavoitteena on parantaa lapsen edellytyksiä selvitä mahdollisimman hyvin peruskoulutuksesta.

Päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta ja samalla erityisestä tuesta tulee tehdä pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkua, lapsen ollessa 5-vuotias. Tällöin lapsella on oikeus maksuttomaan esiopetuksen jo sen vuoden syksystä, jolloin hän täyttää 5 vuotta. Pidennetty oppivelvollisuuden ja erityisen tuen ensikertaisen päätöksen perusteluina tulee olla psykologinen tai lääketieteellinen lausunto. Mikäli lapsi on varhaiskasvatuksessa ennen oppivelvollisuutta edeltävän esiopetuksen alkamista, kutsuu varhaiskasvatuksen erityisopettaja tai varhaiskasvatusopettaja koolle neuvotteluun lapsen huoltajat ja muut tarvittavat lapsen kuntoutukseen ja hoitoon osallistuvat henkilöt. Neuvottelun tarkoituksena on huoltajien tiedottaminen opetuksen järjestämisen vaihtoehtoista ja valinnan vaikutuksista. Lapsen erityistarpeet kartoitetaan ja sen pohjalta arvioidaan sitä, millaisilla järjestelyillä lasta tulisi tukea. Neuvottelusta laaditaan muistio, josta ilmenee edellä mainitut asiat sekä huoltajien mielipide. Huoltajat toimittavat muistion allekirjoituksineen sivistysjohtajalle lääketieteellisen tai psykologisen lausunnon lisäksi. Sivistysjohtaja tekee päätöksen pidennetystä oppivelvollisuudesta ja erityisestä tuesta. Tiedoksianto huoltajille sekä päiväkodin johtajalle ja varhaiskasvatuksen erityisopettajalle.

Lapsi pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä osallistuu esiopetuksessa 5-vuotiaana, yleensä lapsi sijoitetaan varhaiskasvatuksen ryhmässä. Lapsella on vuoden aikana 700 tuntia maksuton esiopetus. Esiopetuksen alkaessa pidennetyn oppivelvollisuuteen kuuluville lapsille laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS).

5.4 YHTEISTYÖ LAPSEN JA HUOLTAJIEN KANSSA TUEN YHTEYDESSÄ

Laki edellyttää, että varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa⁵³. Huoltajan kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu erityisesti, kun lapsella on tuen tarvetta.

Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Henkilöstön on huomioitava lapsen näkökulma, nähtävä lapsi ja kuunneltava häntä. Lapsella on oikeus turvallisiin ihmissuhteisiin ja saada tuntee, että voi olla erilainen ja kelvata omana itsenään. Kaikilla lapsilla on oikeus kokea oppivansa ja tuntevansa iloa oppimisestaan, tuen tasosta riippumatta.

Huoltajiin on heti otettava yhteyttä, mikäli ilmenee, että lapsella on kehitykseensä tai oppimiseensa liittyviä haasteita tai mikäli henkilöstö on huolestunut lapsen hyvinvoinnista. Huoltajan kanssa keskustellaan tuen saamisen mahdollisuudesta ja tuen keskeisistä periaatteista. Huoltajien tulee saada tietoa siitä, miten lapsen asioita käsitellään sekä salassapitoon liittyvissä asioissa. **Huoltajan kanssa tuen yhteydessä tehtävän rakentavan yhteistyön** tulee olla **ensisijaisen tärkeää** varhaiskasvatuksessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä tunnistaa tarpeet ja on tärkeää, että osoitetaan, että huoltajien ajatuksia ja toiveita lapsen tukeen liittyen arvostetaan. Tieto lapsen tuen tarpeesta saattaa tulla odottamatta ja huoltajien on saatava aikaa tilanteen hyväksymiseen. Huoltajat on vakuutettava siitä, että henkilöstö työskentelee lapsen parhaaksi ja huoltajia on kannustettava siten, että he omalta osaltaan tukevat lastaan hänen tavoitteidensa saavuttamisessa.

Lähtökohtana on, että aina toimitaan yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa, sillä tuella on eniten vaikutusta kaikkien osapuolten osallistuessa yhteistyöhön. Lapsen parasta ajatellen lapsen on kuitenkin saatava kehitykseensä ja oppimiseensa tarvitsemansa tuki, vaikkei huoltaja sitoutuisi yhteistyön tekemiseen.

⁵¹ Perusopetuslaki 25 § 2 mom.

⁵² Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Erityinen tuki.

⁵³ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 mom. 1. ja 10. kohta

5.5 MONIALAINEN YHTEISTYÖ TUEN YHTEYDESSÄ

Lapsen kehityksen ja oppimisen tukeen liittyvää monialaista yhteistyötä ohjaa **lapsen edun ensisijaisuus**. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan, vammaispalvelun ja erilaisten terapeuttien kanssa. On tärkeää, että lasten saamat erilaiset **palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä**. Moniammatillinen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti **huoltajan suostumuksella**. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen antoa koskevia säännöksiä.⁵⁴

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun laitoksen keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Lapsen tuen tarpeet ovat hyvin vaihtelevia ja **tuen arviointi tehdään aina yksilöllisesti** kunkin yksittäisen lapsen kohdalla. Lasta koskevaan monialaiseen yhteistyöhön osallistuvat asiantuntijat valitaan tapauskohtaisesti. Pedagogiset asiat keskustellaan varhaiskasvatuksessa yksilötasolla ja **lapsen kanssa päivittäin työskentelevän henkilöstön osaaminen on huomioitava** tuen suunnittelussa. Yhteistyössä **varhaiskasvatuksen erityisopettajan** ja mahdollisten muiden **asiantuntijoiden** kanssa lapselle laaditaan tarkoituksenmukaisin tuki. Tuen arvioinnin ja suunnittelun tulee aina perustua riittävän monialaiseen asiantuntijuuteen.

5.6 SIIRTYMÄT TUEN YHTEYDESSÄ

Siirtymävaiheiden menettelytavat on kuvattu luvussa 2.3. Tuen tarpeessa olevan lapsen vaihtaessa toimintayksikköä, päiväkotiryhmää tai siirtyessä esikouluun on hyvin tärkeää, että sekä luovuttava että vastaanottava yksikkö tekevät yhteistyötä siten, että **lapsen saama tuki jatkuu keskeytymättömänä ja loogisella tavalla** siirtymän jälkeen. **Huoltajien suostumuksella siirretään tieto lapsen varhaiskasvatuksessa saamasta tuesta** vastaanottavaan yksikköön (muu toimintayksikkö, päiväkotiryhmä tai esikoulu).

⁵⁴ Varhaiskasvatuslaki 40-42 §

6 VARHAISKASVATUKSEN TOIMINNAN ARVIOINTI JA KEHITTÄMINEN

Toimintaa on arvioitava jatkuvasti varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman toteuttamisen tukemiseksi. Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on myös **kehittää varhaiskasvatustoimintaa**. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin.⁵⁵ Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla oma-aloitteista, suunnitelmallista ja säännöllistä. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa lasten kehittymisen ja oppimisen edistämiseksi.

6.1 TOIMINNAN ARVIOINNIN SUUNTAVIIVAT

Toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisella tasolla sekä **järjestäjä-, yksikkö- että yksilötasolla. Kansallisten arviointien** tehtävänä on edistää varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisella, alueellisella ja kansallisella tasolla. Arviointituloksia voidaan myös käyttää kansainvälisissä vertailuissa. Erilaiset toimijat voivat suorittaa ulkopuoliset arvioinnit tai ne voidaan suorittaa kansainvälisinä arviointina.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja **arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista** eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. Arvioitaessa varhaiskasvatusta paikallisella tasolla voidaan käyttää kansallista varhaiskasvatuksen tietovarantoa (Varda)⁵⁶ sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (Karvi) laatimaa arviointiaineistoa ja laatuindikaattoreita⁵⁷. **Keskeiset arviointitulokset** tulee julkistaa⁵⁸ siten, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla ja henkilöstöllä on ajankohtaista tietoa varhaiskasvatuksen toteuttamisesta ja sen laadusta. **Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin.**⁵⁹

Tämän suunnitelman laatimisen yhteydessä on laadittu lomakkeet yksikkö- ja tiimitason arviointia varten. Varhaiskasvatuksen henkilöstö käy vuosittain **kehityskeskustelun** (ks. liite 5) yhdessä esimiehensä kanssa. Keskustelussa käydään läpi mm. työtavat, työyhteisö ja johtajuus. Kehityskeskustelun yhteydessä koko henkilöstö laatii myös omat henkilökohtaiset kehitystavoitteensa varhaiskasvatussuunnitelmaan pohjautuen. Tavoitteita seurataan ja arvioidaan toimintavuoden lopussa.

Henkilöstö pohtii myös toimintaa täyttämällä vuosittain **itsearviointin** (ks. liite 6) sekä osallistumalla **tiimin arviointiin** (ks. liite 7). Arviointien kautta henkilöstön vahvuuksien ja hyvin toimivien alueiden näkyvyyttä parannetaan toiminnassa. Henkilöstö saa myös analysoida haasteita ja täsmentää erilaisia kehittämisohdotuksia sekä määritellä aikataulun parannusehdotusten toteuttamista varten.

Lasten, huoltajien ja muiden yhteistyökumppaneiden päivittäisessä yhteydenpidossa antamaa palautetta käsitellään välittömästi työtiimissä ja pohditaan, miten toimintaa voidaan kehittää edelleen palautteen perusteella. Lasten osallisuutta arviointi- ja kehittämistyöhön kuvaillaan lähemmin luvussa 6.2. Huoltajille annetaan myös mahdollisuus esittää näkemyksensä varhaiskasvatustoiminnasta lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnan yhteydessä pidettävässä keskustelussa. Esille tulevat priorisoinnit on huomioitava lapsiryhmän toimintaa suunniteltaessa. Huoltajille annetaan myös säännöllisesti mahdollisuus täyttää kysely, joka käsittelee yhteistyön kokemista varhaiskasvatuksen kanssa sekä miten huoltajat kokevat toiminnan yleisesti. Kyselyn tuloksia käsitellään tiimissä ja toimintaa pyritään kehittämään huoltajien

⁵⁵ Varhaiskasvatuslaki 24 §

⁵⁶ Varhaiskasvatuslaki 65-73 §

⁵⁷ Laki Kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) sekä julkaisu Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset, nro 24:2018

⁵⁸ Varhaiskasvatuslaki 24 §

⁵⁹ Varhaiskasvatuslaki 20 §

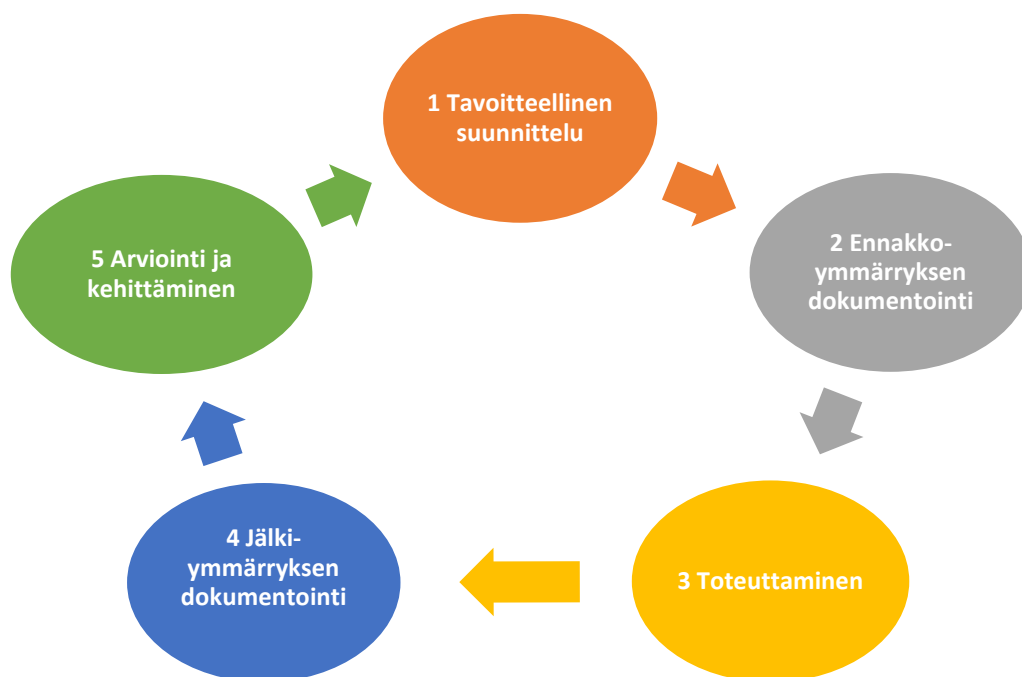
toivomusten mukaan. Järjestäjätasolla tehtävien arviointien keskeiset tulokset julkaistaan kunnan kotisivuilla. Tulokset toimitetaan myös luottamushenkilöille.

Yksilötason arviointi tarkoittaa lapsen **varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen arviointia**. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman arviointi on myös osa lapsen oppimisen ja hyvinvoinnin tukea.

6.2 ARVIOINTI OSANA PEDAGOGISTA TOIMINTAA

Pedagogisen dokumentoinnin ja pohdiskelevan työtavan kautta henkilöstö voi **tehdä arvioinnin luonnolliseksi osaksi pedagogista toimintaa** ja samalla **edistää lapsen osallisuutta arviointi- ja kehittämistyössä**.

KUVIO 6 ARVIOINTI OSANA PEDAGOGISTA TOIMINTAA



Kun pedagogiselle toiminnalle on muotoiltu tavoite, **dokumentoidaan lapsen ennakoymmärrys** aiheesta, jonka parissa aiotaan työskennellä. Tavoitteellisen toiminnan toteuduttua lasten **jälkiymmärrys dokumentoidaan**. Näin oppimisprosessi tulee näkyväksi verrattaessa ennako- ja jälkiymmärrystä. Pedagogisen dokumentoinnin avulla henkilöstö ja lapsi voivat yhdessä **keskustella lapsen ymmärryksen syventymisestä ja siitä, mitä lapsi on oppinut** prosessin aikana. Näin ollen arvioinnista tulee integroitu osa pedagogista toimintaa.

Työn edelleen kehittämisen kannalta on tärkeää, että henkilöstö sekä erikseen, työtiimissä että yhdessä lasten kanssa analysoi oppimisprosessia ja pohtii, miten toimintaa voidaan jatkossa soveltaa lapsen kehittymisen ja oppimisen edellytysten edistämistä varten. Sen jälkeen alkaa uusien tavoitteiden suunnittelu aikaisemmin opittujen kokemusten pohjalta.

6.3 VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAN KEHITTÄMINEN

Varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteena on **tukea ja ohjata varhaiskasvatustoiminnan järjestämistä sekä edistää seudulla järjestettävää korkeatasoista ja yhdenvertaista varhaiskasvatusta**. Varhaiskasvatussuunnitelma toimii henkilöstön **käytännön työvälineenä** heidän arjessaan.

Lasten kehitystä ja oppimista edistävän laadukkaan varhaiskasvatuksen muodostamiseksi on huomioitava ja kehitettävä edelleen **toiminnan perusedellytyksiä**. Osaksi suunnitelmaa otetaan sen vuoksi yhteinen seudullinen **arvopohja ja lasten oppimisen näkemys** selkeytetään. Lisäksi tehdään suuntaviivat **toimintakulttuurin, oppimisympäristöjen ja yhteistyön** kehittämiseksi varhaiskasvatuksessa. Kun henkilöstöllä on yhteinen näkemys varhaiskasvatuksen perustavanlaatuisista lähtökohdista, luodaan parhaat mahdolliset edellytykset sellaisen toiminnan muodostamiseksi, joka edistää lasten kasvamista ja hyvinvointia.

Suunnitelma osoittaa myös millä tavoin henkilöstö järjestää **tavoiteohjattua pedagogista toimintaa**, joka on lähtöisin **lapsen mielenkiinnon kohteista ja tarpeista**, tukee lapsen **laaja-alaisen osaamisen kehittymistä** ja huomioi varhaiskasvatuksen oppimisen alueet. **Pedagogisen dokumentoinnin** kautta, **monipuolisten työtapojen** hyödyntämisen kautta ja erityisesti huomioimalla leikin merkitys pienille lapsille, luodaan perusta varhaiskasvatustoiminnalle, joka korostaa lapsen osallistumista ja huomioi erilaiset oppimistyyliä. Suunnitelmalla laaditaan myös suuntaviivat **kielellisten ja kulttuuristen seikkojen huomioimiselle** varhaiskasvatuksessa sekä **lapsen kehittymisen ja oppimisen tuen järjestämiselle**.

Suunnitelmassa on lopuksi lähtökohdat **toiminnan arvioinnille ja kehittämiseksi**. Kansallisten perusteiden mukaan järjestäjän on myös tarkastettava varhaiskasvatussuunnitelmansa ja parannettava sen laatua ja tarkoituksenmukaisuutta. Suunnitelma otetaan käyttöön 1.8.2017 ja henkilöstölle annetaan tukea toiminnan toteuttamisessa ja kehittämisessä uusien suuntaviivojen mukaisesti. Arviointien yhteydessä tarkastellaan varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista. Myös lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lomaketta tarkistetaan jatkuvasti käyttäjäystävällisyyden ja toiminnan osalta. Seudun varhaiskasvatuksen johto vastaa siitä, että varhaiskasvatussuunnitelmaa tarkistetaan kerran toimintavuodessa ja että sitä päivitetään tunnistettaessa uusia kehittämistarpeita ja toimintaedellytysten huomattavia muutoksia. **Tavoitteena on näin ollen, että suunnitelma on elävä ohjausasiakirja, joka jatkuvasti täsmentää uusia kehittämissuuntia toiminnan eri alueilla.**